

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PEDAGOGIKY

Nabídka volnočasových aktivit pro děti se
sociálním znevýhodněním v Plzni

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Stará
Sociální práce

Vedoucí práce: PhDr. Josef Šlovík, Ph.D.

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 20. června 2014

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat vedoucímu práce PhDr. Josefu Slowíkovi, Ph.D. za jeho odborné rady a pomoc, kterou mi poskytl v konzultacích při vypracování bakalářské práce. Také děkuji vedoucím klubů a dětem, kteří mi věnovali svůj čas ve vyplňování dotazníků a v rozhovorech.

Obsah

ÚVOD.....	7
1 VOLNÝ ČAS	9
1.1 Definice volného času.....	9
1.2 Volnočasové aktivity	10
1.2.1 Odpočinkové a rekreační činnosti	10
1.2.2 Zájmové činnosti	10
1.3 Funkce a význam volnočasových aktivit	12
1.4 Zařízení pro volnočasové aktivity.....	12
1.4.1 Školní družiny, školní kluby.....	13
1.4.2 Základní umělecké školy	13
1.4.3 Neziskové organizace	13
1.4.4 Střediska pro volný čas dětí a mládeže.....	13
1.4.5 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	14
1.4.6 Domovy mládeže.....	14
1.4.7 Církevní organizace	14
2 SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÉ OSOBY	15
2.1 Příslušníci etnických menšin	17
2.1.1 Romská menšina.....	18
2.1.2 Azylanté.....	19
2.1.3 Týrané děti.....	20
3 VÝZKUMNÁ ČÁST.....	24
3.1 Cíl výzkumu.....	24
3.2 Předmět výzkumu	24
3.2.1 Klub Atom pro děti a mládež (dále jen Atom)	24
3.2.2 Klub Balón.....	24

3.2.3	Klub Placka	25
3.2.4	Výzkumný vzorek	25
3.2.5	Výzkumné metody.....	25
3.2.6	Dotazník	25
3.2.7	Rozhovor	26
3.3	Průběh výzkumu	26
3.4	Vyhodnocení dotazníků	26
3.5	Průběh a vyhodnocení rozhovorů	43
3.5.1	Pokládání otázky a odpovědi	43
3.5.2	Vyhodnocení rozhovorů	46
	SHRNUTÍ.....	47
	ZÁVĚR.....	49
	RESUMÉ	50
	SUMMARY	51
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	52
	PŘÍLOHY	55

ÚVOD

Pod pojmem volný čas si většina z nás vybaví relaxaci a odpočinek, dobu, v níž se můžeme věnovat svým oblíbeným činnostem, zábavě, sportu, kultuře, anebo jen tak zahálet a nic nedělat.

Bohužel, v dnešní moderní a uspěchané době je stále obtížnější nalézt si alespoň chvilku volného času na nejrůznější volnočasové aktivity, přestože vhodné trávení volného času má bezesporu hojný vliv pro regeneraci našeho organismu, pomáhá nám k vytváření sociálního kontaktu a mezilidských vazeb a ovlivňuje i naše jednání v osobním, rodinném i pracovním či studijním životě.

V důsledku mnohdy poněkud uspěchaného životního stylu tak volnočasové aktivity zcela opomíjíme a nevěnujeme této části našeho života dostatečný prostor, což se pak odráží negativně nejen na nás, ale i na našich blízkých a zejména na našich potomcích.

A jsou to zejména děti, u nichž je způsob trávení volného času podstatný pro jejich další vývoj. Vzhledem k tomu, že ne všechny děti jsou schopny efektivně a smysluplně trávit svůj volný čas, což může později vést k nežádoucím projevům chování u dětí, je žádoucí, aby volný čas dětí byl organizován, a to ať již samotnou rodinou a okolím, pedagogickými pracovníky a školskými zařízeními nebo např. v rámci nejrůznějších klubů nebo dalších subjektů, která se na volnočasové aktivity dětí zaměřují.

Organizace volného času prostřednictvím efektivních volnočasových aktivit je pak v podstatě klíčová zejména u sociálně znevýhodněných dětí, kterými se zabývá i tato práce, a to zejména z důvodu snazšího zapojení těchto dětí do společnosti.

Úvodem práce jsou tedy definovány základní pojmy, jakými je právě volný čas, specifikovány volnočasové aktivity, zdůrazněny funkce volného času a demonstrativně uvedeny subjekty, které se na volnočasových aktivitách, nejen dětí, podílí. Následující kapitola se věnuje pojmu sociálně znevýhodněné dítě a podrobněji rozvádí některé skupiny osob a dětí se sociálním znevýhodněním, přičemž se zaměřuje zejména na romské etnickou menšinu, azylanty a týrané děti.

V rámci výzkumné části práce jsou pak specifikovány konkrétní subjekty v Plzni, které organizují volnočasové aktivity pro děti se sociálním handicapem, z nichž pak tři konkrétní kluby, jež byly založeny různými organizacemi, jsou předmětem samotného výzkumu. Výzkum se formou dotazníku zaměřuje na zjištění, jaká populace navštěvuje jednotlivé kluby, z jakého důvodu je navštěvuje, co se jim na klubech líbí a naopak a zda

jim činnosti absolvované v klubu napomáhají ve škole a v životě a rovněž jak tráví svůj volný čas mimo kluby a jak by, dle jejich názoru, měl být volný čas správně tráven. Rozhovory s vedoucími pracovníky jednotlivých klubů pak bylo zjišťováno, co naopak kluby svým klientům nabízí, jak je oslovují, zapojují do volnočasových aktivit a pracují s nimi, z jakého prostředí děti do klubů přichází a zda kluby pracují i s rodinami dětí včetně řešení konfliktních situací mezi kluby a jejich klienty. Veškerá tato zjištění jsou graficky znázorněna a následně shrnuta a na základě získaných poznatků dochází k vyhodnocení vlivu řízeného trávení volného času u sociálně handicapovaných dětí na jejich rozvoj a možnosti zapojení se do širšího kolektivu.

1 VOLNÝ ČAS

1.1 Definice volného času

Pojmem volný čas se zabývalo mnoho autorů, z nichž na některé je odkazováno níže. V obecné rovině lze volný čas charakterizovat jako čas, během něhož jedinec nemusí do školy, do práce a může se věnovat svým vlastním aktivitám a činnostem, které jej baví.

Kupříkladu Pávková (1999) definuje volný čas jako „*opak nutné práce a povinností, dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.*“

Ve Slovníku frekventovaných pojmů k rodinné a sexuální výchově je možno najít tuto definici: „Je to „zbytkový časový prostor, který vzniká mimo pracovní dobu a dobu nezbytnou pro nabytí fyziologické aktivity (např. spánek, jídlo).“ (2007, s. 11).

V pedagogickém slovníku z roku 1995 je volný čas charakterizován následovně: „Čas, se kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby“ (Průcha, Walterová, Mareš, 1995). Nahlédneme-li do minulosti, zjistíme, že charakteristikou volného času se zabývali již řečtí filosofové, jakými byli např. Aristoteles (384 – 322 př. n.l.) nebo Platón (427 – 347 př.n.l.), kteří považovali volný čas za míru lidského štěstí a oslavovali „zahálku“ (Filipcová, 1970).

Křesťanství vnímalo volný čas jen jako prostor k oddechu po práci, již je plně podřízen, a k účasti na náboženských obřadech. (Filipcová 1970, s. 549). Středověcí katolíci pak spojovali volný čas zejména s modlitbami, naopak protestanti vyzdvihovali význam práce a volným časem opovrhovali. (Švigová 1967, s. 25). Významným představitelem definice volného času byl Karel Marx (1818 – 1883), podle kterého má volný čas sloužit k rozvoji lidských produktivních sil a v tomto ohledu i k míře společenského bohatství (Filipcová, 1970, str. 549).

V neposlední řadě nelze nezmínit ani další z důležitých osobností zabývajících se volným časem, a to Joffrea Dumazediera z počátku 20. století, který specifikoval volný čas jako komplex aktivit mimo pracovní, společenské závazky, jimiž se jedinec zabývá ze své vůle, aby si buď odpočinul, pobavil nebo svobodně zdokonaloval svou tvůrčí kapacitu (Velký sociologický slovník 1996, s. 1176).

Z významných českých autorů zabývajících se teorií volného času lze příkladmo jmenovat. B. Filipcovou, M. Švigovou, J. Linhartu a jiné.

Z výše uvedeného vyplývá, že náhledů na volný čas existuje hned několik, nicméně zobecníme-li závěry jednotlivých autorů, je zřejmé, že pojem volný čas zahrnuje odpočinek, zábavu a rekreaci a rovněž nejrůznější zájmové činnosti včetně činností společensky prospěšných.

Do volného času naopak nelze zahrnout pracovní činnost a u dětí dobu vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluhu, základní péči o zevnějšek, péči o rodinu a domácnost, apod. Za součást volného času nelze považovat ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka, jakými jsou např. jídlo, spánek, hygiena či zdravotní péče (Pávková, 2002).

1.2 Volnočasové aktivity

Za volnočasové aktivity lze považovat ty činnosti, které si jedinec sám vybírá, a které je možno zařadit mezi odpočinkové činnosti, ať již aktivního nebo pasivního charakteru. Jsou jimi například relaxační a zábavné činnosti, zájmové činnosti a zájmové vzdělávání. Lze je provozovat buď individuálně nebo ve skupinách, s opakující se a pravidelnou tendencí nebo nahodile a příležitostně. (Pávková, Pavlíková, Hájek 2002)

Volnočasové aktivity lze dělit dle několika kritérií, přičemž v této práci bylo zvoleno rozdělení volnočasových aktivit dle Pávkové, Pavlíkové, Hájka (2002), kteří volnočasové aktivity dělí primárně na odpočinkové a rekreační činnosti a zájmové činnosti, přičemž zájmové činnosti jsou pak dále rozdělovány podle jejich náplně.

1.2.1 Odpočinkové a rekreační činnosti

Zatímco odpočinkové činnosti představují činnosti oddechové a relaxační, při rekreačních činnostech je kladen důraz na pohyb. Za typicky odpočinkovou činnost lze považovat například sledování televizoru, sbírání předmětů, četba apod. Pod pojmem rekreační činnost si lze představit nejrůznější sportovní aktivity, hry, cvičení, procházky (Pávková, Pavlíková, Hájek 2002).

1.2.2 Zájmové činnosti

Zájmové činnosti můžeme chápat jako „cílevědomé“ aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci“ (Pávková a kol., 2002, str. 92).

Tyto aktivity jsou autory publikace dále děleny na činnosti podle svého druhu či zaměření.

Jedná se o:

- **zájmové činnosti společenskovední**

V těchto zájmech poznáváme současnou situaci, ale i fakta z našich dějin. Jde o jakési uchování, budování vztahu k naší zemi, mluvě, lingvistice. Sledování politiky, oslavování národních svátků, událostí apod.

- **zájmové činnosti pracovní technické**

Díky těmto činnostem se zdokonalujeme v našich ručních dovednostech, schopnostech, obratnosti, získáváme nové poznatky, které uplatníme v budoucnosti. Jedná se o činnosti zejména v informatice, elektrotechnice, konstruktivních činnostech, vyrábění, opravování předmětů.

- **zájmové činnosti přírodovědné**

Jde o takové činnosti, kterými se vytváří a rozvíjí postoj k přírodě a její ochraně. Může se jednat o pěstování květin, ale i zeleniny, ovoce, chování domácích zvířat, mazlíčků, ochrana životního prostředí, ale i jen sledování živé či neživé přírody.

- **zájmové činnosti estetickovýchovné**

Tyto činnosti pojednávají o vnímavosti, poměru, rozvoji ke kulturním hodnotám a umění. Jde například o výtvarné, muzikální, divadelní činnosti ve formě návštěv kulturních zařízení výstav, besed, ale i vlastní podíl na tvoření činností: zpěvu, hraní inscenací, hru na hudební nástroj, malování.

- **zájmové činnosti tělovýchovného, sportovního a turistického zaměření**

Rovněž tyto zájmy jsou velmi důležité, neboť ovlivňují zdravotní stav jedince v každém věku, a pokud se dostatečně věnuje pohybovým aktivitám, mohou pozitivně ovlivnit jeho výkonnost, schopnost. Těmto činnostem se lze věnovat venku, ale i uvnitř hal. Jako příklad je možno uvést turistiku, vodní sporty, zimní sporty, cyklistiku, ale i cvičení, ke kterým je zapotřebí hudby, typicky aerobic, zumba, tanec apod.

1.3 Funkce a význam volnočasových aktivit

Zatímco v historii měl volný čas zejména funkci rekreační, sociální (navazování společenských kontaktů) a rovněž náboženskou, v současnosti je funkce volného času vnímána širěji.

Již zmiňovaný Dumazedier v sedmdesátých letech našeho století vymezil celkem tři základní funkce volného času, a to funkci relaxační neboli odpočinkovou, zábavnou v podobě aktivního odpočinku (poslech CD, filmů, návštěva divadel, koncertů, diskoték, sledování televizoru apod.) a sebevzdělávací, do níž je možno zařadit veškeré aktivity, při kterých si jedinci rozšiřují své vědomosti a dovednosti. Typicky se jedná o různé kroužky, spolku a zájmové činnosti.

V současné literatuře funkce volného času vymezuje např. Pávková (2002, str. 38) takto:

- regenerace sil
- kompenzace jednostranné práce
- vlastní orientace v životě (volný čas jako prostor k hledání a nalézání smyslu života)

Autoři rozdělují funkce volného času různě, nicméně lze shrnout, že volný čas má ve vztahu k jedinci především funkci relaxační, rekreační a rozvojovou. Tím se však funkce volného času zdaleka nevyčerpávají. Nelze opomenout ani funkce výchovné, sociální a rovněž preventivní z hlediska dopadu negativních jevů (kriminalita, drogová závislost, šikana, vandalismus atd.)

Volnočasové aktivity mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci. Vzhledem k tomu, že konkrétně děti ještě nemají dostatek zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností, potřebují citlivé, nenásilné vedení k pestré a přitažlivé činnosti, považuje odborná veřejnost za žádoucí pedagogické ovlivňování volnočasových aktivit. Míra ovlivňování volného času pak samozřejmě závisí zejména na věku dětí, a rovněž na jejich mentální i sociální vyspělosti, stejně jako na charakteru rodinné výchovy (Pávková, 2002).

1.4 Zařízení pro volnočasové aktivity

Volnočasové aktivity se odehrávají jak ve školských zařízeních, tak i v klubech, které většinou spadají pod neziskové organizace. Jednotlivé konkrétní činnosti se mohou

odehrávat v prostorách jednotlivých organizací nebo na veřejném prostranství. Mezi zařízení, v nichž se odehrávají volnočasové aktivity dětí, typicky patří školní družina nebo školní klub, základní umělecké školy, neziskové organizace, střediska pro volný čas dětí a mládeže, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, domovy mládeže, církevní organizace apod.

1.4.1 Školní družiny, školní kluby

Školní družina je určena pro děti na 1. stupni základní školy, školní klub pak pro děti na 2. stupni základní školy, které fungují po celý školní rok. Jsou pro děti, jejichž rodiče pracují a nemohou si děti po škole vyzvednout – to platí pro družinu. V klubu si už děti mohou svobodně zvolit, jak vynaložit se svým volným časem, dochází sem na základě svého dobrovolného rozhodnutí. Žáci se ať už v družině nebo v klubu věnují svým různým zájmům, často aktivity bývají obohaceny o různé procházky, výlety po okolí. Není zde hlavním cílem výuka, nýbrž odpočinek, rekreace, relaxace.

1.4.2 Základní umělecké školy

Základní umělecké školy jsou školská zařízení specializovaná na zájmovou činnost dětí a mládeže. Poskytují základy vzdělání u dětí a mládeže v uměleckých oborech, a to zejména v hudebních, tanečních, výtvarných či literárně – dramatických.

1.4.3 Neziskové organizace

Neziskové organizace nejsou zřizovány za účelem zisku, jsou na státu nezávislé, jsou zřizovány k obecně prospěšným činnostem a zaměřují se na různé cílové skupiny. Snaží se prostřednictvím různých dotací, grantů, sponzorů, ale i svým vlastním přičiněním – například vyráběním, prodáváním různých předmětů získávat finanční prostředky na zajištění, chod svého zařízení a zároveň tyto finanční prostředky opět investují zpět do svého zařízení.

1.4.4 Střediska pro volný čas dětí a mládeže

Jedná se o zařízení, v nichž si děti ze široké škály vyberou svůj zájem či cíl, který je bude obohacovat, uspokojovat a naplňovat jejich potřeby. Zřizovatelem může být např. obec, kraj, církve nebo jiná organizace. Ve středisku můžeme nalézt kluby, kroužky, ale mohou i pořádat různé kurzy, besedy, výstavy.

1.4.5 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Nízkoprahová zařízení jsou poskytovateli sociálních služeb. NZDM nabízí vhodné aktivity, jak trávit volný čas odpovídající věku dětí, které je samozřejmě zajímají. NZDM se snaží o to, aby aktivity, které se zde konají, rozvíjely, prohlubovaly vztahy, jež se zde vytvářejí. Zařízení nabízejí neomezené množství programů, služeb, jež zde děti mohou využívat a trávit své osobní volno. Toto místo je určené všem, kteří mají zájem si přijít zasportovat, zúčastnit se kulturní akce. Vše je jen na klientovi – dítěti, pro jakou činnost se svobodně rozhodne. Může se zde setkávat se svými vrstevníky, seznámit se s novými. Také se mohou obrátit na kontaktní pracovníky se svými problémy. NZDM a jeho pracovníci se v rámci své otevřenosti snaží, co nejvíce přiblížit životu klienta. Členem se může stát kdokoli. NZDM mají svá pravidla, které je nutno dodržovat, jinak hrozí postih až ve formě vyloučení (Matoušek, 2003).

1.4.6 Domovy mládeže

Tato zařízení jsou určena pro žáky a studenty, kteří si zvolili svoji školu ve velké vzdálenosti od domova. Je zde poskytováno, ubytování, stravné, ale i výchovná činnost, prostory pro trávení volného i studujícího času. Studenti mají nastaven určitý režim, budíček, pevně vymezený čas na snídani, studijní klid, úklid prostor, večerka. Bohužel je v současné době problém se zajištěním zájmových aktivit přímo na domovech mládeže, proto se zaměstnanci a vychovatelé snaží najít a zajistit vhodné aktivity v nejbližším okolí. Domovy mládeže bývají rovněž nazývány internáty pro mládež.

1.4.7 Církevní organizace

Také některé náboženské společnosti se podílejí na vytváření volného času. Dnes se již nezaměřují nejen na děti věřící, ale i na ty, které se nacházejí v ohrožené životní situaci, tedy na rizikové skupiny dětí. Velice známé je například společenství: Salesiáni Dona Boska, kteří působí ve střediskách po celém světě. Vycházejí z pedagogiky a sociální práce podle italského kněze Dona Bosca, který se narodil v 19. století v Turíně. Byl ovlivněn působením sv. Františka Saleského, jenž působil v 16. století. Jedná se o křesťanské hodnoty, dobrovolné rozhodování, je poukazováno na dobrotu, laskavost, kterou má každý člověk.

2 SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÉ OSOBY

Sociálně znevýhodněné osoby můžeme definovat jako osoby, které pocházejí nebo žijí v nepřijatelném, nevyhovujícím společenském či kulturním prostředí. Z těchto důvodů mohou být společensky vyloučeni a ohroženi patologickými jevy jako například kriminalitou, šikanou, prostitucí, závislostmi. Mohou také být diskriminovány z důvodů svého věku, pohlaví, etnika, zdravotního postižení, sociálního i ekonomického statusu, chudoby, nízké úrovně vzdělání apod. Díky těmto následkům se mohou vyskytovat v ohrožující životní situaci, která může mít dopady na jejich zdraví, ale i profesní uplatnění (Slowík, 2007).

Sociálně znevýhodněné osoby definuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve svém § 16, odstavci 4, takto: „Sociálním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona

- a) rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy,
- b) nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo
- c) postavení azylanta a účastníka řízení o udělení azylu na území České republiky podle zvláštního právního předpisu (zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Do této skupiny lze zahrnout ty děti, „jejichž rodina je nepodporuje (není schopna, nebo dokonce nechce podporovat) ve školních aktivitách a přípravě na školu, vztah rodiny ke vzdělání je vlažný či dokonce záporný; rodina nezajišťuje dostatečně materiální potřeby dětí; žije spíše na okraji společnosti nebo je sociálně vyloučená; rodina dítěte se řídí kulturními vzorci, které jsou odlišné nebo v rozporu kulturními vzorci české společnosti; v rámci rodiny je užíván jiný než vyučovací jazyk nebo je tento jazyk užíván nesprávně (např. romský etnoлект češtiny nebo slovenštiny) či na úrovni argotu nebo je oslabena samotná kvalita verbální komunikace uvnitř rodiny.“¹

Přestože legislativa uvádí některé výše uvedené typy znevýhodnění, toto vymezení nemůžeme považovat za vyčerpávající. Míru sociálního znevýhodnění je možné doplnit o tyto konkrétní charakteristiky:

¹ MŠMT: Koncepce včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí. MŠMT [online]. 2014 [cit. 25.5.2014]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/PDF/INtextkoncepcevcasnepece.pdf>

- nízký stupeň vzdělání rodičů a rodinných příslušníků,
- neúplná rodina,
- nízký příjem jednoho člena rodiny,
- nízké profesní postavení členů rodiny, včetně nezaměstnanosti,
- nízká úroveň bydlení,
- menšinový původ. (Průcha, 2009)

V souvislosti s touto problematikou narazíme na pojmy sociálně vyloučená lokalita a sociální vyloučení. Matoušek definoval tyto pojmy následovně:

Sociálně vyloučená lokalita = „část města nebo obce, kde žijí lidé s nízkými příjmy, nízkým vzděláním, jsou většinou nezaměstnaní. Tyto lokality jsou izolované od ostatní společnosti. (Matoušek, 2008, s. 195)“

Sociální vyloučení = jedinec se dostává na poslední místo ve společnosti, na její okraj – nedosahuje na její hodnoty. Jsou vyloučení kvůli nízkému vzdělání, malému či žádnému příjmu, špatnému zdravotnímu stavu, nevyhovujícímu bydlení, způsobu života apod. (Matoušek, 2008).

Jedinec, který je nějakým způsobem jiný, ať už vzhledově, zdravotním stavem, etnikem, pohlavím, či náboženským vyznáním, se stává pro určitou společnost neatraktivním článkem, neuznává jeho důležitost, a tudíž ho řadí na spodní příčky ve své hierarchii nebo ho dokonce vylučuje. Stává se, že právě lidé ve společnosti neví, jak jednat s tím to jedincem. Jedinec, který získal od společnosti stigma, si je plně vědom, jaké mohou nastat všemožné situace, si tedy jako svoji obranu vybere odmítnutí a proto se takové to společnosti raději předem vyhne, což je v odborné veřejnosti označováno jako sociokulturní handicap (Vágnerová, 2008).

„Handicap obecně představuje odchylku od normy, která je tak velká, že se stává nepřijatelnou, a proto přináší znevýhodnění“ (Vágnerová, 2008s. 650). „Sociokulturní handicap pak vyplývá z odlišnosti sociální příslušnosti a s tím souvisejícího omezení v oblasti zkušeností, jež jsou jiné nebo nedostatečné“ (Vágnerová, 2008, s. 650).

Společnost se k těmto jedincům staví odmítavě z důvodů nedostačujících zpráv, ale i také díky určitým zážitkům či zkušenostem s danou skupinou.

Pro názornost lze poukázat např. na postavení emigrantů. Lidé je na jedné straně litují, co vše si museli prožít, ale na straně druhé je ve své zemi nechtějí, neboť se obávají problémů s nimi. Obdobná situace nastává i v případě Romů. Lidé tyto jedince odmítají přijmout mezi sebe, mají s nimi špatné zkušenosti či někdo z jejich okolí, protože všichni

Romové jsou označováni jednou, stejnou nálepkou. Lidé Romy vnímají jako velice lehkovážné, nezodpovědné osoby, dále jako nezaměstnané, nevzdělané a často jsou také spojovány s pácháním trestné činnosti. Lidé tedy často jednotlivé menšiny stereotypizují.

Stereotypizaci bychom mohli chápat jako určité specifické vlastnosti osob, které se nacházejí a souvisejí se stigmatizací. Tedy posuzujeme, kritizujeme všechny jedince stejně, ačkoliv o nich nemáme ani ponětí, jací doopravdy jsou (Vágnerová, 2008).

Mezi sociálně znevýhodněné osoby lze tedy mimo jiné zahrnout i příslušníky etnických menšin, dále azylanty a v neposlední řadě týrané děti, přičemž tento výčet není striktní ani taxativní.

Průcha označuje za sociálně znevýhodněné ty děti (žáky), kteří nemají stejné příležitosti ke vzdělávání jako většinová populace žáků, a to hlavně v důsledku nepříznivých sociokulturních podmínek svých rodin nebo jiných prostředí, v nichž žijí (Průcha, 2009).

Pro účely této práce bude nadále pojednáváno o národnostních menšinách, azylantech a týraných dětech.

2.1 Příslušníci etnických menšin

Jak již bylo uvedeno výše, jednu ze skupin sociálně znevýhodněných tvoří příslušníci etnických menšin.

Zřejmě největší a současně nejdiskutovanější menšinou jsou Romové. Ovšem, je těžké a také nepřipustné stigmatizovat všechny s tím, že jsou sociálně znevýhodnění, neboť i v takových to skupinách se nachází jedinci, kteří rozhodně znevýhodnění nejsou.

Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin definuje národnostní menšinu jako jedince, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu, za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.

V České republice žije celkem čtrnáct uznávaných příslušníků menšin (menšiny: běloruská, bulharská, chorvatská, maďarská, německá, polská, romská, rusínská, ruská,

řecká, slovenská, srbská, ukrajinská, vietnamská)², z nichž pro účely této práce bude nadále zmíněn jen jeden zástupce, a to konkrétně nejvýraznější romská menšina.

2.1.1 Romská menšina

Romové pocházejí z Indie a do Evropy přišli v průběhu 12. a 13. století za lepšími podmínkami neboť již bylo obtížné se v Indii dostatečně uživit. Ovládali mnoho řemesel, umění. Vykonávali práce, které nebyly doceněné či atraktivní. V současnosti jsou však často znevýhodněni, jelikož nemají dostatečné vzdělání či dokonce žádné (Matoušek, 1993). Do České republiky přišli ze Slovenska. V České republice žije asi okolo 2,5 % Romů, ovšem ne všichni se hlásí ke své skupině, proto tedy klesá jejich počet v populaci (Matoušek, 2008).

Romská rodina se zpravidla vyznačuje se velkým počtem osob v domácnosti a odlišným stylem života. Mají svoji vlastní řeč, rodina má pro ně obrovský význam, hodně je podporuje a uceluje. Jsou vychováni ve velké úctě ke starším členům rodiny. Hlavou rodiny je vždy otec, popřípadě jeho úděl převezme nejstarší syn v rodině. Rodiče jsou pro děti velkým vzorem. Bohužel v převážné většině rodiče nepodporují své děti ve vzdělání, neboť často sami žádné nemají (Vágnerová, 2008). Také otec určuje, kolik dětí chce a bude mít. Jestliže mu žena žádné dítě „nedá“ či jich je málo, je to pro ni hanba, stává se zavrženou a může být z rodiny dokonce vyhoštěna. To samé platí i v případě, že je žena svému muži nevěrná. Naopak u muže se nevěra stává tolerovanou. Matka je pro děti jakýmsi azylem v případě pomoci, řešení problémů. Avšak i ona selhává většinou v případě, kdy se děti nachází v pubertálním věku a také pak v období jejich adolescence (Matoušek, 1993).

Vzhledem k tomu, že Romové ve většině případů nejsou důslední, pokud jde o výchovu jejich dětí, děti si mohou prakticky dělat cokoli, neboť mají spoustu volného času a málo povinností a jejich systematickosti, motivace, výkonnosti je nízká (Vágnerová, 2008).

Vyjma nedůslednosti ve výchově potomstva u této menšiny přetrvává problém s nezaměstnaností, nízkým vzděláním a kriminalitou. Rovněž jejich vztah vůči „bílým lidem“ je často negativní, neboť Romové se často cítí být touto většinou omezováni, mají pocit jakési nespravedlnosti, ublížení či bezpráví (Vágnerová, 2008). Při hledání zaměstnání a i v zaměstnání samotném jsou Romové diskriminováni, jelikož jsou

² http://www.multikulturazlin.cz/o.php?o=narodnostni_mensiny---uznavane_narodnostni_mensiny

stigmatizování tím, že nedisponují dostatečným vzděláním, nemají utvořené pracovní návyky a také existují silné rasové předsudky. Kocurová definuje rasismus jako „nepřátelský postoj vůči příslušníkům jiné rasy, etnika, menšiny. Je postaven na specifickém předsudku, jeho agresivní podoba je často spojena s frustrací jedince či skupiny“ (Kocurová, 2002, s. 35). Rasismus se většinou objevuje u těch, kteří se vyskytují na okraji společnosti. (Matoušek, 2008).

Toto znevýhodnění mohou Romové zmírnit tím, že se integrují do společnosti. Například ti Romové, kteří zastávají významnou pracovní pozici, mohou být velkým vzorem a nevědomě pomoci k seberealizaci i ostatním Romům. „Jedná se o integraci adekvátní.“ (Fischer, Škoda, 2008, s. 23). Bohužel se ale stává, že tyto Romové se odříznou od ostatních a nechtějí mít s nimi nic společného, proto se k této menšině ani nehlásí (Matoušek, 1993).

2.1.2 Azylanté

Další skupinou sociálně znevýhodněných dětí jsou bezpochyby děti azylantů. V roce 2004 byl v naší zemi udělen azyl asi 2,4 % imigrantů. Příčinou emigrace může být nepříznivá ekonomická a politická situace v zemi, odkud přicházejí, přelidnění a přírodní, eventuálně jiné katastrofy. Mnohdy jsou rovněž příčinou emigrace válečné konflikty, kdy už nejde jen o zachování určité kvality života, ale často o pouhé přežití (Vágnerová, 2008, s. 660).

Emigrace je velmi obtížná stresující životní situace. Objevují se při ní deprese, úzkosti, strach, pocit bezmocnosti, podráždění. Také je složité, pokud emigrant musí přijmout jiné hodnoty a cíle dané země a ztotožnit se s nimi. Tito jedinci pak přicházejí o své potřeby, jistoty, ale i o sociální vazby se svými blízkými. Děti tuto situaci nesou obtížně, ale především záleží, jak se k celé situaci postaví jejich rodiče. Pokud se před dítětem snaží být jistí, vyrovnat se se situací, zvládnout to i děti mnohem lépe (Matoušek, 2008).

Děti v nové škole mohou selhat kvůli nárokům, požadavkům ve škole. Nemusí ovládat náležitě jazyk, ale i znalosti mohou být slabší. Cítí se v novém prostředí jako vetřelci a hůře se mohou adaptovat. Dívky s přizpůsobivostí mají menší problémy než chlapci, neboť jsou méně náročné, více tolerantní, rychleji přijmou nové požadavky (Matoušek, 2008).

2.1.3 Týrané děti

Rovněž týrané dítě je v důsledku nepříznivých sociokulturních podmínek v rodině je dítětem sociálně znevýhodněným, obdobně, jako je tomu např. u dětí, u jejichž rodičů se vyvinula závislost, nebo jiné patologické jevy.

V České republice žije kolem padesáti tisíc týraných dětí. Jedná se pouze o spekulace, neboť ne vždy jsou všechny případy odhaleny, a to i přestože od 1. 1. 1994 byla do trestního zákoníku zakotvena oznamovací povinnost spáchání přečinu.³

Komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., trestnímu zákoníku a naše soudní praxe definuje pojem týrání svěřené osoby takto: „Týrání je zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří; přitom trvalost je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání, nevyžaduje se, aby šlo o jednání soustavné. Nevyžaduje se ani, aby u svěřené osoby vznikly následky na zdraví, ale musí jít o jednání, které týraná osoba pro jeho hrubost a bezohlednost nebo bolestivost pociťuje jako těžké příkoří. [4].

2.1.3.1 Syndrom CAN

Týrání dítěte často vede k syndromu CAN. CAN je zkratka slova Child Abuse and Neglect, v českém překladu tedy Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Syndrom CAN je definován jako „soubor příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především. Jsou výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nebo působného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Jejich nejvyhranější podobou je úplné zahubení dítěte“ (Dunovský, 1995, s. 15).

Není možné určit přesný počet dětí se syndromem CAN, neboť velké množství obětí má strach se svěřit, že je na nich pácháno násilí. Každým rokem však přibývá více a více nových případů. V roce 2012 se jednalo o více než třicet tisíc dětí. Také se liší věk, kdy dojde k napadení, ale nejvíce bývají týrány děti ve věku 6 – 15 let a spíše dívky než chlapci, častěji v úplných rodinách [5].

³ <http://www.fod.cz/nase-cinnost/o-tyrani>

⁴ <http://www.fod.cz/nase-cinnost/o-tyrani>

⁵ http://www.nasedite.cz/cs/nadace_a_media/tiskove_zpravy_2012/359-pocty_tyranych_a_zneuzivanych_deti_v_cr_jsou_stale_vysši.

2.1.3.1.1 Formy a projevy syndromu CAN

Syndrom CAN se může projevovat v několika podobách, kdy např. Dunovský ve své publikaci uvádí (1995) 4 formy Syndromu CAN, mezi něž patří jednak fyzické týrání, a zneužívání, dále psychické a citové týrání a zneužívání, sexuální zneužívání a konečně zanedbávání.

Pokud jde o tělesné týrání, tak toto lze definovat jako vědomé fyzické ubližování, které zahrnuje hrubé útoky, ale i pravidelné trestání jako výchovné opatření. Je u nás stále velmi výrazným bodem, který převládá a může vyústit až ve smrt dítěte. Tělesné týrání může být aktivní povahy (poškození tkání, orgánů, pohmoždění, dušení, popáleniny, údery do hlavy, apod.) a rovněž pasivní povahy (úmyslné i neúmyslné nepečování o dítě, kdy rodiče neplní svoji rodičovskou zodpovědnost a neuspokojují základní potřeby dětí). Kromě specifických identifikačních znaků nasvědčujících týrání dítěte, kterými jsou různá poškození na těle, se u týraného dítěte objevují i další znaky, kupříkladu zvýšená úzkostnost a strach, obranné reakce, snížené sebehodnocení, neochota a rozladěnost před návratem domů, útky z domova, náhle zhoršený školní prospěch, záškoláctví, zvýšená konzumace tabáku či alkoholu, agresivní chování, výbuchy hněvu, obtíže v sociální komunikaci až vyhýbavé chování.

Psychické týrání se rovněž projevuje v aktivní a pasivní podobě. V aktivní podobě se za psychické týrání dítěte považuje stresování a terorizování dítěte, jeho strašení, ponižování, šikanování, izolování dítěte, psychická agrese vůči dítěti v podobě nadávek apod. V pasivní formě se jedná zejména o duševní a citové zanedbávání dítěte, nedostatek podnětů ze strany rodičů, citová deprivace atd.

V tomto případě je daleko složitější prokázat týrání dítěte. Prvním náznakem psychického týrání mohou být poruchy chování dítěte jako je lhaní, záškoláctví apod., dítě může reagovat výbušně, agresivně či naopak citlivě až úzkostně, může trpět depresemi, sníženým sebevědomím a nerozhodností.

Co se týče sexuálního týrání, tak za tento druh týrání je považován incest čili sexuální styk mezi příbuznými a další typy sexuálních praktik, pohlavního zneužívání, osahování, manipulace v oblasti erotogenních zón a znásilnění. V pasivní podobě se jedná o zahrnutí dětí do sexuálních praktik dospělých, účastí dětí na výrobě pornografie a jejich účasti na náboženských sexuálních rituálech“ (Matoušek, 2005, s. 27).

Tělesnými identifikačními znaky sexuálního týrání mohou být bolesti břicha, pomočování, pokálení, bolestivé vyprazdňování, poševní nebo anální krvácení a poruchy příjmu potravy. V oblasti chování se jedná např. o opakované sexualizované hry, noční

běsy, ulpívající chování, obtíže s odloučením, agresivní chování, náhlé změny chování, ztráta zájmu, zhoršení prospěchu, náhlý odpor k určitému člověku, činnosti nebo místu (Dunovský, Dytrich, Matějček, 1995, s. 19; Vaníčková, 2009, s. 8-13).

Častěji se sexuálního zneužívání dopouštějí muži než ženy a oběťmi se stávají spíše dívky, většinou jsou i postižené (Vágnerová, 2008).

Posledním druhem týrání je zanedbávání. Jedná se o nejrozšířenější druh týrání, který bývá spíše doprovázen týráním psychickým i fyzickým. Pojednává o nedostatečné péči, která způsobuje vážnou újmu ve vývoji dítěte nebo ho přímo ohrožuje. Zanedbání může být tělesné (neuspokojují se tělesné potřeby dítěte), citové (rodič neposkytuje dítěti dostatek lásky), ve výchově a vzdělání (absence ve škole, neplní domácí úkoly), ve zdravotní péči (nedostatečná lékařská péče, nemyje se), dohledu (večery tráví samotné, je venku samo i v noci) [6].

2.3.1.1.2 Příčiny syndromu CAN

Příčiny syndromu CAN mají buď svůj původ v rizikových rodičích, v rizikových dětech nebo v rizikových situacích.

Děti se jednak stávají oběťmi proto, že jejich rodič, který je týrá, se neumí bránit a vylévá si zlost právě na nich. Taková to manipulace může způsobit i vážné poruchy (Hirigoyen, 2002). Dále se jedná o rodiče dětí, kteří také byli často sami týraní (ať už v dětství či dospělosti) a jsou velmi agresivní na dítě, ale i na partnera. V neposlední řadě se jedná o rodiče, kteří prostě neumí a neví jak vychovávat své dítě, mohou být závislí, trpět duševní poruchou, nedostatkem financí a následně i chudobou (Dunovský, 1995). „U dospělých, kteří byli v dětství oběťmi perverzního chování rodičů podobně jako u obětí incestu, se velmi často setkáváme s mentální anorexií a bulimií, nebo s jiným návykovým chováním“ (Hirigoyen, 2002, s. 45).

Za rizikové děti lze označit děti s nízkou porodní váhou, lehkou mozkovou dysfunkcí, mentální retardací, vývojovým opožděním, smyslovou vadou atd., dále děti dráždivé, neklidné, zlostné a provokativní anebo naopak děti apatické, plačtivé až úzkostné a pak rovněž děti, které nesplnily očekávání svých rodičů tím, že mají snížení intelektové schopnosti nebo ve škole neprospívají, jsou tělesně neobratné nebo nešikovné. Rizikovými dětmi jsou i dívky výrazně ženských tvarů, které jsou jemné, koketní a mazlivé (Dunovský, Dytrich, Matějček, 1995, s. 108-111).

⁶ <http://ditekrize.cz/zanedbavani-0>.

Rizikovými situacemi jsou například rozvod a neshody mezi rodiči dítěte, neplánované otěhotnění, hmotná bída, náhradní rodinná péče, brutalita v médiích a vysoká tolerance k násilí nebo styk rizikového dítěte s rizikovým dospělým (Dunovský, Dytrich, Matějček, 1995, s. 108-111).

2.1.3.1.3 Následky syndromu CAN

Zneužívané děti žijí v neustálém strachu, stresu, jsou apatické, nevěří si, straní se druhých a neumí komunikovat. Objevuje se u nich sebepoškozování, nevhodné chování, které může vyústit až v prostituci v dospělosti (Dunovský, Dytrich, Matějček, 1995). Tyto děti si ovšem nestěžují na situaci, kterou prožívají, ale naopak, tolerují rodiče, omlouvají ho, přijímají jeho hodnocení, i když dítě uráží či podceňují (Hirigoyen, 2002).

Agresivní útoky rodiče na dítě jsou pro dítě velice stresující a zanechávají mnoho následků. „Zážitek útoku se dítěti vrací ve formě denních „flashbacků“ a nočních můr. Nálada dítěte je trvale změněná, dítě může být agitované nebo apatické (bývá častější)“ (Matoušek, s. 30, 2005).

Dítě se může samo napadat, je agresivní vůči své osobě – (pokusy o sebevraždu, sebepoškozování, chování s vysokým rizikem zranění nebo smrti, vyhledávání situací, v nichž mohou být napadeny, apod.) Starší sexuálně zneužívané děti jsou někdy nápadně svádivým chováním (Matoušek, 2005).

2.1.3.1.3 Prevence syndromu CAN

Primární prevence spočívá zejména v kvalitní přípravě dětí do manželství a rodičovství od nejranějšího věku. Sekundární prevence zahrnuje aktivní vyhledávání rizikových dětí a dospělých, rizikových rodin a rovněž rizikových situací. U dětí, u nichž již došlo k jejich týrání, se tzv. terciální prevence zaměřuje na zamezení dalšího násilí a zneužití dítěte, terapii a rehabilitaci (Hanušová, 2006, s. 20 - 21).

3 VÝZKUMNÁ ČÁST

3.1 Cíl výzkumu

Tato práce se ve své výzkumné části zaměřuje na konkrétní volnočasové aktivity sociálně znevýhodněných dětí v Plzni. Výzkumným cílem bylo zjistit, jakými subjekty jsou v Plzni zajištěny volnočasové aktivity pro děti se sociálním znevýhodněním, o jaké konkrétní aktivity se jedná, kteří klienti navštěvují tato zařízení a z jakých důvodů a jak tato zařízení pomáhají svým klientům v osobním životě.

3.2 Předmět výzkumu

Jak již bylo zmíněno v předcházejícím textu, práce se dále zaměřila přímo na jednotlivé kluby vzniklé v rámci shora uvedených organizací, v nichž pak probíhal samotný výzkum. Konkrétně se jedná o celkem 3 kluby, a to Klub Atom pro děti a mládež, Klub Balón a Klub Placka.

Všechny následující informace v kapitolách 3.2.1., 3.2.2., 3.2.3, byly sděleny respondenty z daných klubů.

3.2.1 Klub Atom pro děti a mládež (dále jen Atom)

Klub Atom je nízkoprahový klub, který spadá pod Diakonii Českobratrské církve evangelické západ, je dostupný všem ve věku 6 až 20 let, žijícím v oblasti klubu. Klub poskytuje službu jedincům, kteří se ocitají v ohrožení vyloučení ze společnosti vlivem chudoby, nízké úrovně vzdělání, místa bydlení a etnického nebo národnostního původu, nebo se nacházejí ve složitých životních situacích ohrožujících mezilidské vztahy, zdraví nebo společenské či profesní uplatnění, a jež hledají základnu pro realizaci svých vlastních aktivit. Klub je určen všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, sociálního původu, náboženského vyznání.

3.2.2 Klub Balón

Tento klub je orientován na děti od 8 do 15 let, které nemají zorganizovaný svůj volný čas či jsou případně v organizaci svého volného času finančně, sociálně, rodinně či výchovně znevýhodněni. Úsilím tohoto klubu je rozvoj smysluplného trávení volného času

u jednotlivých návštěvníků, rozvíjení komunikace dětí a vytváření sociálních kontaktů s vrstevníky, rozvoj dovedností a schopností návštěvníků.

3.2.3 Klub Placka

Tento klub je určen všem dětem ve věku 6 až 15 let, které jsou ohroženy nebo se nacházejí v ohrožení sociálního vyloučení. Klub podporuje své klienty v rozvoji jejich sociálních a komunikačních dovedností a vede děti ke správnému trávení volného času. V klubu mají děti příležitost vykonávat spoustu aktivit, například hrát společenské či sportovní hry a učit se domácím pracím. Rovněž se klienti mohou bezplatně účastnit nejrůznějších výletů či exkurzí po České republice. V neposlední řadě klub zajišťuje odbornou pomoc, pokud si o ni klient zažádá.

3.2.4 Výzkumný vzorek

Pro výzkumnou část byl vybrán vzorek čtyřiceti dětí ze třech výše uvedených klubů pro děti se sociálním znevýhodněním ve věku od 8 do 15 let a třech vedoucích těchto klubů.

3.2.5 Výzkumné metody

Pro výzkum byly použity dvě metody, a to jednak metoda kvantitativního dotazníku a jednak metoda rozhovoru s připravenými dotazy.

3.2.6 Dotazník

Dotazník je velmi rozšířenou standardní metodou v kvantitativním výzkumu, ve které respondenti odpovídají na otázky písemnou formou (Reichel, 2009). Dotazník může mít podobu otázek otevřených, uzavřených, polouzavřených či škálovaných. Výhodou tohoto dotazování je to, že v krátké době získáme velký počet potřebných údajů (Gavora, 2000).

Problém v této metodě může nastat u jedinců, kteří nerozumí jazyku, ve kterém je dotazník psán, nebo pokud se předloží osobám slepým, ale i u dětí, které nemusí dané problematice rozumět (Reichel, 2009).

Pro klienty všech zkoumaných klubů byl použit stejný dotazník. Dotazník byl sestaven s otevřených, polootevřených i uzavřených otázek, a to v celkovém počtu 13 otázek pro dětské respondenty.

V případě 5 otázek odpovídali respondenti jedním výběrem ze dvou nabízených možností. Jedna z otázek směřovala přímo na věk účastníka dotazníku. U dvou otázek odpovídali respondenti výběrem z několika možností, zbývající otázky byly zcela otevřené.

3.2.7 Rozhovor

Tato metoda kvalitativního výzkumu je vyžívána ve velkém množství vědních oborů (Reichel, 2009). Cílem rozhovoru je zjistit informace od dotazovaného a je důležité dbát na jeho obsah i vyjádření (Hendl, 2012).

Rozhovor (též interview) se dělí na 3 typy. Prvním typem je strukturovaný rozhovor, ve kterém jsou otázky přesně stanovené, a postupuje se dle určitého postupu. Druhý typ se nazývá nestrukturovaný rozhovor, kde neexistuje žádná osnova a otázky vyplynou až při rozhovoru samém. Posledním typem je polostrukturovaný rozhovor, v rámci něhož je připravená osnova otázek, přičemž nezáleží na pořadí (Gavora, 2000).

Co se týče rozhovoru, tento byl prováděn s vedoucími výše zmiňovaných klubů formou strukturovaného rozhovoru, přičemž všem vedoucím byly pokládány stejné dotazy v celkovém počtu 11 dotazů.

3.3 Průběh výzkumu

Výzkum probíhal přímo v jednotlivých klubech, v předem dohodnutých termínech, na kterých byly respondentům předány dotazníky, jež respondenti na místě vyplnili. Celkem čtyřicet dětí ze třech klubů pro děti se sociálním znevýhodněním odpovědělo na 13 otázek v dotazníku. Všechny dotazníky byly zpět navraceny. Vyplňování dotazníků trvalo celkem 1,5 hodiny.

S vedoucími klubů byly připraveny standardizované rozhovory, kdy jednotlivé dotazy byly rovněž ihned zodpovězeny. Po kontaktování daných organizací byly dohodnuty podmínky, čas a místo (vždy v příslušné organizaci). Dotazování byli předem upozorněni, že rozhovor bude nahrávaný na diktafon a také zcela anonymní. Rozhovor obsahoval 11 otázek a zodpovězení na něj trvalo v rozmezí 10 až 20 minut.

3.4 Vyhodnocení dotazníků

Výsledky dotazů jsou znázorněny v následujících tabulkách a grafech. Pro přehlednost zjištěných výsledků jsou pod každou z otázek umístěny jednotlivé grafy a tabulky znázorňující jednotlivá zjištění s označením A, B, P, přičemž tabulky a grafy

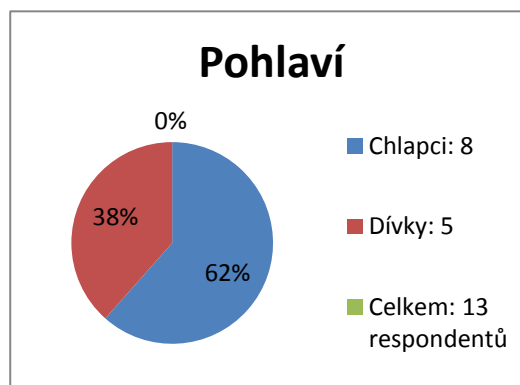
označené písmenem A jsou výsledky dotazů klientů z klubu Atom, tabulky a grafy označené písmenem B představují zjištění učiněná v klubu Balón a tabulky a grafy označené písmenem P se vztahují k poslednímu ze třech zkoumaných klubů, ke klubu Placka, přičemž u každé z otázek současně ihned dochází k porovnání zjištěných výsledků v jednotlivých klubech.

Otázka číslo 1- Jsi dívka/chlapec?

První otázka z dotazníku směřovala na pohlaví jednotlivých respondentů. Dotazováním bylo zjištěno, že v případě klubu Balón je složení klientů vyvážené, v ostatních dvou klubech převažují spíše chlapci. Tento výsledek však může být zavádějící s ohledem na skutečnost, že dotazníkového šetření se neúčastnili všichni klienti jednotlivých klubů.

Pohlaví	Četnost	Podíl v %
Chlapci	8	62
Dívky	5	38
Celkem	13	100

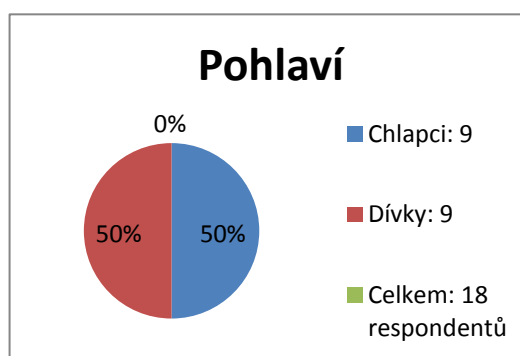
Tabulka č. A1

Graf č. A1

Pohlaví	Četnost	Podíl v %
Chlapci	9	50
Dívky	9	50
Celkem	18	100

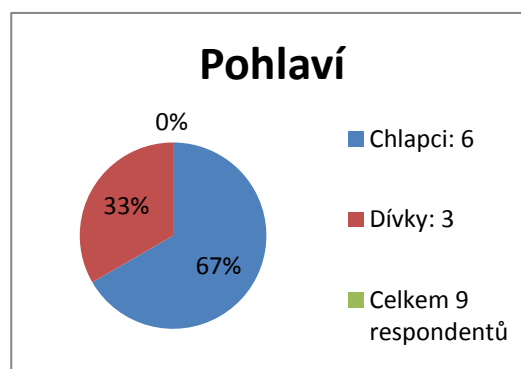
Tabulka č. B1

Graf č. B1

Pohlaví	Četnost	Podíl v %
Chlapci	6	67
Dívky	3	33
Celkem	9	100

Tabulka č. P1

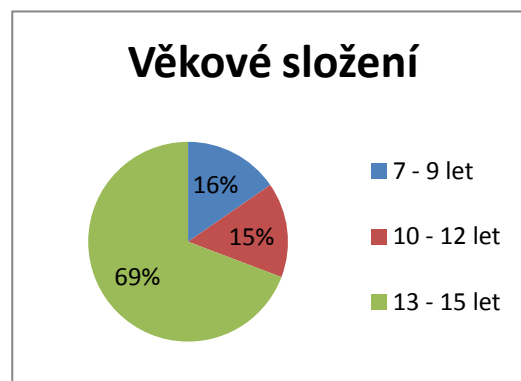
Graf č. P1

Otázka číslo 2 - Kolik Ti je let?

Druhou otázkou z dotazníku byl zjišťován věk respondentů. Z níže znázorněných tabulek a grafů vyplývá, že věkové složení se v jednotlivých klubech liší, kdy v klubu Atom mají největší zastoupení děti ve věku 13 až 15 let, v klubu Balón a Placka jsou orientovány nejvíce děti ve věku 10 až 12 let, přičemž v klubu Placka zcela chybí zastoupení dětí ve věku 13 až 15 let. I v tomto případě mohou dosažené výsledky nepřesné s ohledem na neúplné zastoupení všech klientů v jednotlivých klubech.

Věk	Četnost	Podíl v %
7–9 let	2	16
10 – 12 let	2	15
13 – 15 let	9	69
Celkem	13	100

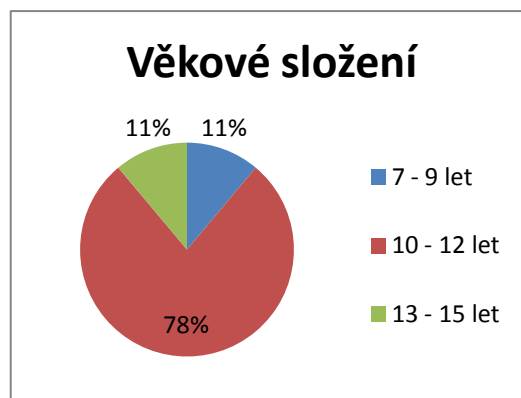
Tabulka č. A2

Graf č. A2

Věk	Četnost	Podíl v %
7– 9 let	2	11
10 – 12 let	14	78
13 – 15 let	2	11
Celkem	18	100

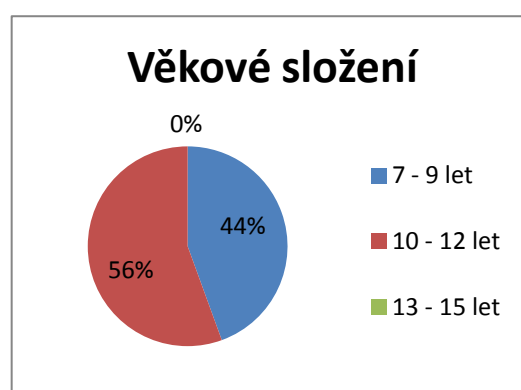
Tabulka č. B2

Graf č. B2

Věk	Četnost	Podíl v %
7– 9 let	4	44
10 – 12 let	5	56
13 – 15 let	0	0
Celkem	9	100

Tabulka č. P2

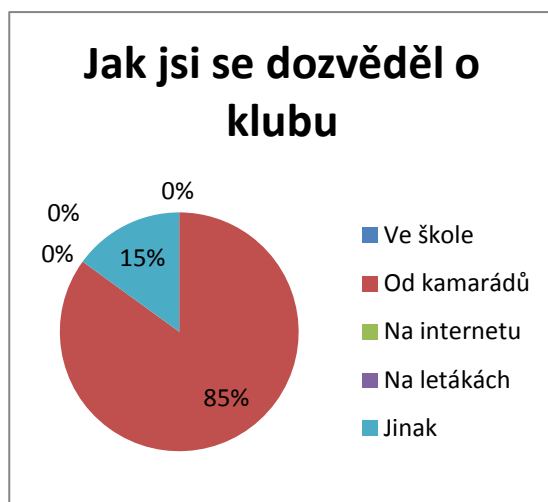
Graf č. P2

Otázka číslo 3 - Jak ses dozvěděl (a) o klubu?

Z provedených dotazů bylo zjištěno, že převážná část dětí získala informaci od svých kamarádů, a to ve všech třech klubech. Další odpověď byla Jinak, kde respondenti shodně uvedli, že o klubu se dozvěděli díky pracovníkům, kteří je sami od sebe oslovili venku před klubem.

Jak ses dozvěděl o klubu?	Četnost	Podíl v %
Ve škole	0	0
Od kamarádů	11	84
Na internetu	0	0
Na letákách	0	0
Jinak	2	16
Celkem	13	100

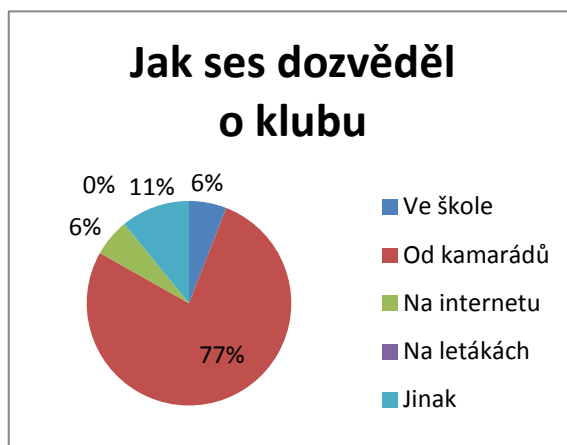
Tabulka č. A3

Graf č. A3

Jak ses dozvěděl o klubu?	Četnost	Podíl v %
Ve škole	1	6
Od kamarádů	14	77
Na internetu	1	6
Na letákách	0	0
Jinak	2	11
Celkem	18	100

Tabulka č. B3

Graf č. B3

Jak ses dozvěděl o klubu?	Četnost	Podíl v %
Ve škole	0	0
Od kamarádů	9	100
Na internetu	0	0
Na letákách	0	0
Celkem	9	100

Tabulka č. P3

Graf č. P3

Otázka číslo 4 - Proč chodíš do klubu? Vypiš vše, co Tě napadne.

Tato otázka byla v dotazníku první otevřenou a respondenti zde mohli napsat své názory. Pro velké množství různých odpovědí bylo sestaveno deset nejčastěji zmiňovaných odpovědí. Většina respondentů uvedla jako důvod návštěvy klubu kamarády a zábavu, hry, počítače, doučování.

Atom	Balón	Placka
Mám zde kamarády	Za zábavou	Za zábavou
Líbí se mi tu	Mám zde kamarády	Mám tu kamarády
Je tu počítač a internet	Hrajeme tu hry	Hrajeme tu hry
Můžeme zde sportovat	Můžeme zde sportovat	
Pomáhají mu to nejen s věcmi do školy	Líbí se mi tu	
Mám zde doučování	Abych se nenudila a je tu sranda	
Je tu zábava	Je tu počítač a internet	
Je to tady hezké	Mám zde doučování	
Koukáme na filmy	Protože mě to tu baví, mám rád zdejší prostředí a lidi, sportuji tu a dělám v klubu animátora	

Tabulka č. 4

Otázka číslo 5 - Co se Ti v klubu líbí? Vypiš vše, co Tě napadne.

V této další otevřené otázce se respondenti všech klubů jednoznačně shodli na tom, že v klubech se jim nejvíce líbí hry, další oblíbenou činností respondentů v rámci klubových aktivit jsou různé soutěže. Mnoho respondentů ocenilo i klubové prostředí. V klubu Atom bylo zaznamenáno nejvíce různých odpovědí, naopak v klubu Balón všichni respondenti uvedli jako oblíbenou činnost hry a někteří z nich pak doplnili další informace o tom, co se jim v klubu líbí. V klubu Placka, odpovídali respondenti uvedením jedné z činností.

Atom	Balón	Placka
vše (10)	hry (15)	hry (9)
hry (9)	atmosféra (14)	soutěže (7)
počítače (9)	zábava (14)	malování (6)
pracovníci (6)	soutěže (14)	
prostředí (5)	prostředí (6)	
Diskrétnost (3)		
Vybavení (2)		

Tabulka č. 5

(x) = číslo v závorce znázorňuje počet odpovídajících respondentů

Otázka číslo 6 - Co se Ti v klubu nelíbí? Vypiš, co Tě napadne.

Na tuto otázku odpověděli respondenti klubu Atom jednomyslně a shodně, přičemž se jednalo o materiální zajištění, naopak v klubu Balón si respondenti více stěžovali na chování ostatních, respondenti klubu Placka byli s nabídkou klubu všichni spokojeni a neměli tudíž žádné negativní podněty. Následující tabulka zahrnuje nejčastější odpovědi respondentů.

Atom	Balón	Placka
nedostatek počítačů (13)	sprosté mluvení (4)	žádné výtky
	některé děti provokují a mlátí nás (2)	
	když na mě někdo bezdůvodně řve (1)	

Tabulka č. 6

(x) = číslo v závorce znázorňuje počet odpovídajících respondentů

Otázka číslo 7 - Víš, co všechno klub nabízí? Co zde můžeš dělat? Vypiš, co tě napadne.

V této otázce respondenti nejčastěji zmiňovali aktivity v klubu, které zde mohou provozovat, typicky hry, dále pak doučování, ale také i pomoc s jejich problémy. Tabulka představuje nejčastěji se opakující odpovědi v jednotlivých klubech.

Atom	Balón	Placka
hry (10)	kroužky (15)	hry (9)
počítače (8)	hry (14)	malování (7)
Doučování (4)	sportování (10)	doučování (5)
pomoc s problémy (3)	doučování (8)	nevím (2)
venkovní akce (3)	pomoc s problémy (4)	

Tabulka č. 7

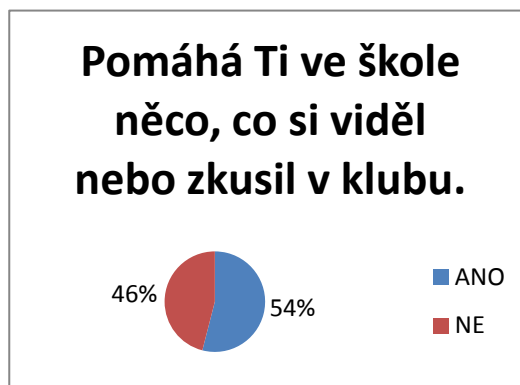
(x) = číslo v závorce znázorňuje počet odpovídajících respondentů

Otázka číslo 8 - Pomáhá Ti ve škole něco, co si viděl nebo zkusil v klubu? Zakroužkuj svoji odpověď.

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že docházka do všech tří klubů minimálně polovině respondentů pomáhá ve škole.

Pomoc	Četnost	Podíl v %
Ano	7	54
Ne	6	46
Celkem	13	100

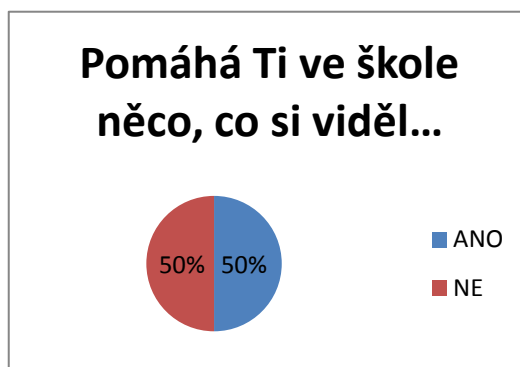
Tabulka č. A8

Graf č. A4

Pomoc	Četnost	Podíl v %
Ano	9	50
Ne	9	50
Celkem	18	100

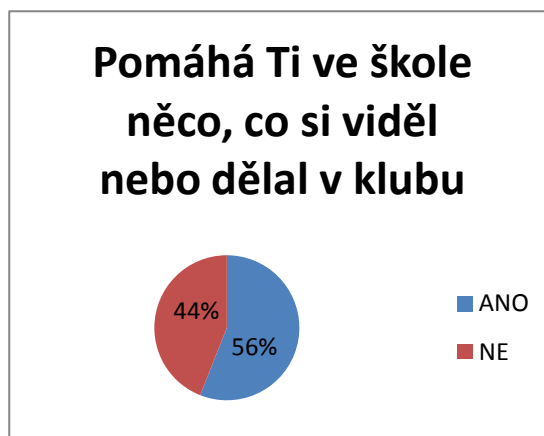
Tabulka č. B8

Graf č. B4

Pomoc	Četnost	Podíl v %
Ano	9	50
Ne	9	50
Celkem	18	100

Tabulka č. P8

Graf č. P4

Otázka číslo 9 - Pokud ano, tak co to je a jak? Vypiš, co tě napadne.

Tato otázka byla doplňující k předchozí otázce číslo 8. Většina respondentů shodně uvedla, že jim klub pomáhá s doučováním a referáty či jiným projekty do školy.

Atom	Balón	Placka
doučování (6)	doučování (16)	hry (2)
referát (2)	referát (2)	učení – matematika (1)
	zajímavosti o přírodě (2)	poslouchání hudby (1)
	hry – tělesná výchova (2)	písničky (1)
	projekty do školy (1)	malování (1)

Tabulka č. 9

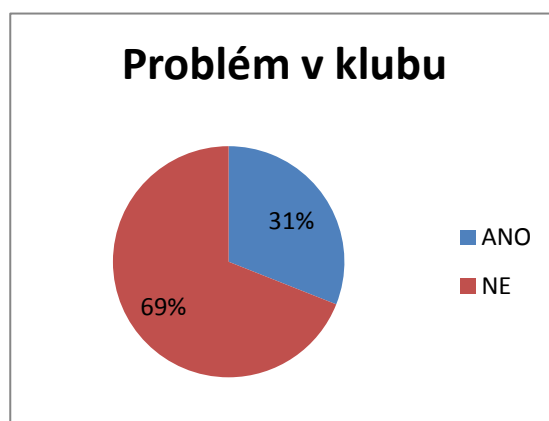
(x) = číslo v závorce znázorňuje počet odpovídajících respondentů

Otázka číslo 10 - Měl si nějaký problém v klubu? Zakroužkuj svoji odpověď.

Desátá a jedenáctá otázka v řadě směřovala na problémy, se kterými se respondenti v klubu již setkali. Z dále uvedených zjištění vyplývá, že v klubu Atom i Balón se více jak polovina respondentů setkala s nějakým problémem, pouze v klubu Placka respondenti shodně vypověděli, že se s žádným problémem dosud neseťkali, což může být způsobeno i nižší věkovou kategorií respondentů a tudíž nižší mírou konfliktů.

Problém	Četnost	Podíl v %
Ano	4	31
Ne	9	69
Celkem	13	100

Tabulka č. A10

Graf číslo A5

Problém	Četnost	Podíl v %
Ano	7	39
Ne	11	61
Celkem	18	100

Tabulka č. B10

Graf č. B5

Problém	Četnost	Podíl v %
Ano	0	0
Ne	9	100
Celkem	9	100

Tabulka č. P10

Graf č. P5

Otázka č. 11 - Pokud ano, o co se jednalo a jak se to vyřešilo? Vypiš, co tě napadne.

Vzhledem k tomu, že v klubu Placka žádný z respondentů nepoukázal na jakýkoliv problém, bylo na tuto otázku odpovězeno pouze v klubu Atom a Balón. Jak vyplývá z dále uvedených odpovědí, nejčastější příčinou vzniku problému bylo fyzické napadení.

Konkrétně v klubu Atom na tuto otázku byly zodpovězeny celkem tyto čtyři odpovědi:

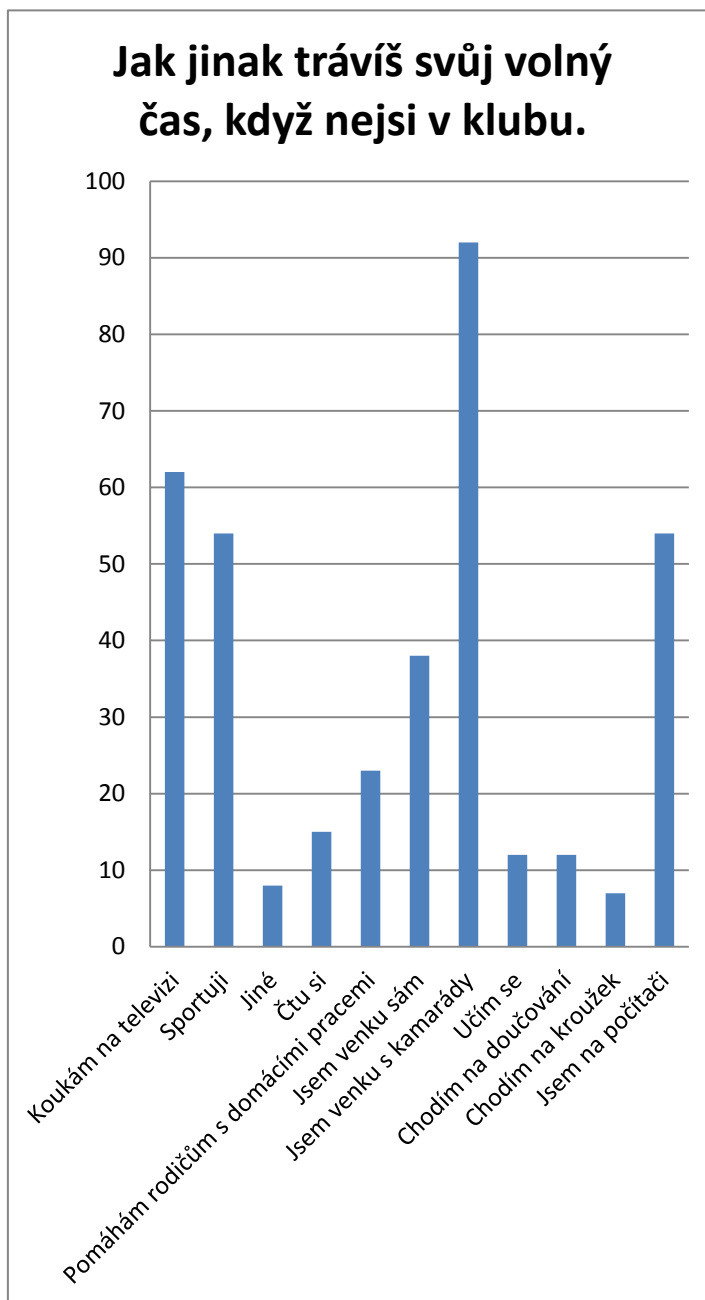
- *Fyzické napadení, vyřešili jsme to s pracovníky, měl jsem dlouhodobý zákaz vstupu do klubu.*
- *Popral jsem se s jedním klukem, vyřešili jsme to s pracovníky.*
- *Přinesla jsem do klubu víno, dostala jsem sankci.*
- *Občas se peru.*

V klubu Balón odpovídali respondenti takto:

- *Kamarád mi nadával, mně se to nelíbilo, tak jsme se poprali.*
- *Neposlechla jsem vedoucí a zhasínala jsem světla, byla jsem vyhozena a mohla jsem přijít až další den.*
- *Mluvil jsem sprostě.*
- *Popral jsem se.*

Otázka číslo 12 - Jak jinak trávíš svůj volný čas, když nejsi v klubu? Zakroužkuj svoji odpověď, může být i více variant.

Aktivity	Četnost	%
Koukám na televizi	8	62 %
Čtu si	2	15 %
Pomáhám rodičům s domácími pracemi	3	23 %
Jsem venku sám	5	38 %
Jsem venku s kamarády	12	92 %
Učím se	2	15 %
Chodím na doučování	2	15 %
Chodím na kroužek	1	8 %
Jsem na počítači	7	54 %
Sportuji	7	54 %
Jiné	1	8 %

Tabulka č. A11

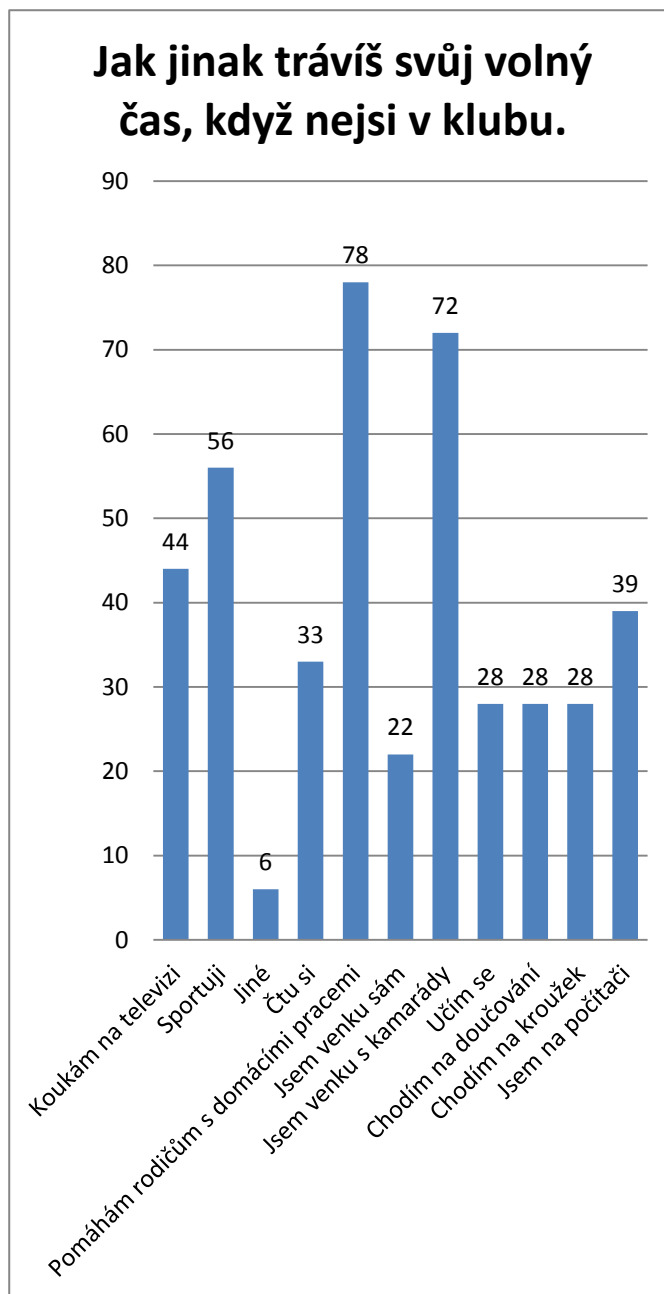
Graf č. A6

Na tuto otázku reagovali respondenti klubu Atom nejčastěji alternativou - Jsem venku s kamarády, kterou zodpovědělo 92 %. Častou aktivitou se 62 % se stalo sledování televize. Stejný počet procent (54) měla odpověď: Jsem na počítači a Sportuji. Naopak nejméně respondentů

vedlo odpověď: Chodím na kroužek; a také jinou možnost a to Lenošení na internátě, kterou zodpověděl pouze jeden respondent.

Aktivity	Četnost	%
Koukám na televizi	8	44%
Čtu si	6	33 %
Pomáhám rodičům s domácími pracemi	14	78 %
Jsem venku sám	4	22 %
Jsem venku s kamarády	13	72%
Učím se	5	28 %
Chodím na doučování	5	28 %
Chodím na kroužek	5	28 %
Jsem na počítači	7	39%
Sportuji	10	56 %
Jiné	1	6 %

Tabulka č. B11

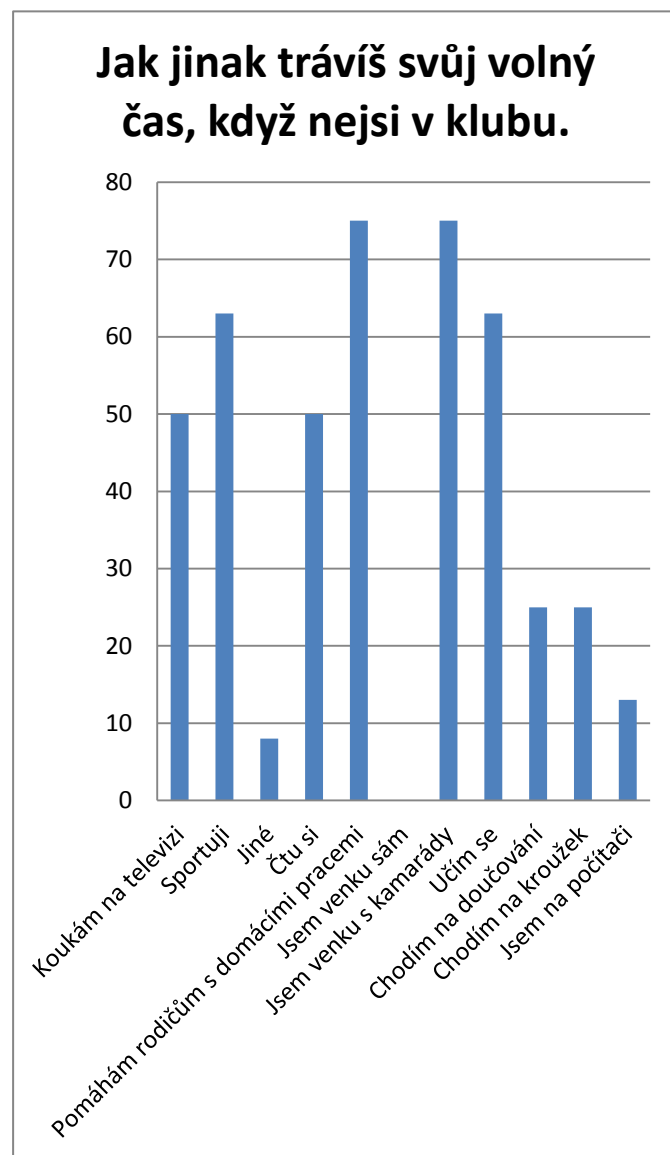

Graf č. B6

Rovněž, v případě klubu Balón, se na dotazníku nejčastěji objevovala odpověď: „Jsem venku s kamarády“, kterou zodpovědělo 72 %. Vysoký počet respondentů rovněž pomáhá svým rodičům s domácími pracemi. Častou aktivitou je i sportování a sledování televize. Naopak nejméně respondentů uvedlo odpověď: Jsem venku sám; a také jinou možnost a to Lenošení na internátě, kterou zodpověděl pouze jeden respondent.

Aktivity	Četnost	Podíl v %
Koukám na televizi	4	50
Čtu si	4	50
Pomáhám rodičům s domácími pracemi	6	75
Jsem venku sám	0	0
Jsem venku s kamarády	6	75
Učím se	5	63
Chodím na doučování	2	25
Chodím na kroužek	2	25
Jsem na počítači	1	13
Sportuji	5	63
Jiné	1	13

Tabulka č. P11

Graf č. P6

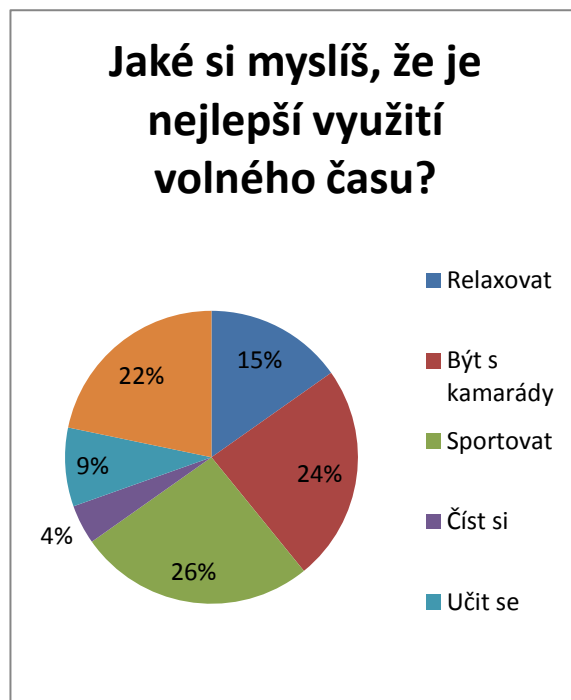
Stejně jako v ostatních klubech, i zde respondenti zaškrtovali jako nejčastější odpověď „Jsem venku s kamarády“, a velké procento respondentů pomáhá doma rodičům s domácími pracemi, kdy na tuto otázku shodně zodpovědělo 75 %. Druhá odpověď byla také shodná: Učím se; a Sportuji (63 % respondentů). Jako další s 50 % bylo: „Koukám se

na televizi; a Čtu si. V odpovědi Jiné, odpověděl jeden respondent, který napsal, že tancuje v Centru tance.

Otázka číslo 13 - Jak by podle Tebe měl vypadat správně strávený volný čas? Vypiš, co Tě napadne.

Aktivity	Četnost	Podíl v %
Relaxovat	7	15
Být s kamarády	11	24
Sportovat	12	26
Číst si	2	4
Učit se	4	9
Sledování televize	10	22

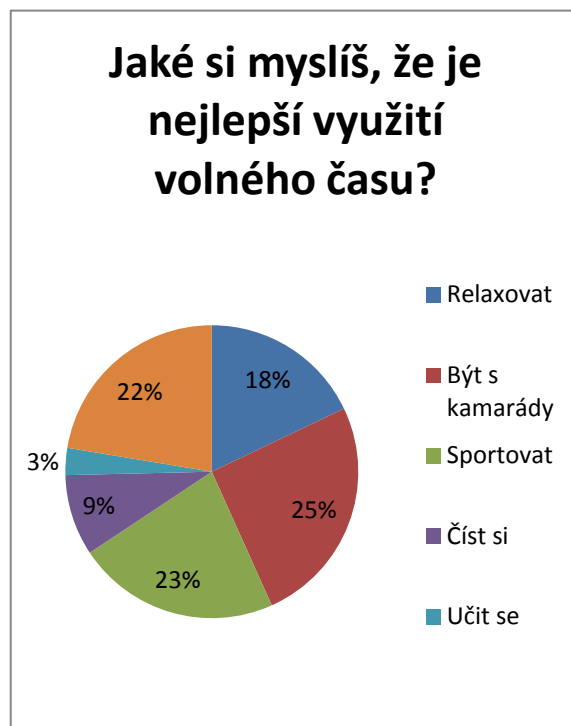
Tabulka č. A12

Graf č. A7

Aktivity	Četnost	Podíl v %
Relaxovat	12	18
Být s kamarády	17	25
Sportovat	15	23
Číst si	6	9
Učit se	2	3
Sledování televize	15	22

Tabulka č. B12

Graf č. B7

Aktivity	Četnost	Podíl v %
Relaxovat	6	16
Být s kamarády	9	24
Sportovat	8	21
Číst si	6	16
Učit se	2	5
Sledování televize	7	18

Tabulka č. P12

Graf č. P7

Porovnáním odpovědí u poslední otázky bylo zjištěno, že všichni respondenti ve všech třech klubech shodně považují za ideální trávení volného času trávení volného času s kamarády a sportování.

3.5 Průběh a vyhodnocení rozhovorů

Na základě provedených rozhovorů s jednotlivými vedoucími klubů dochází ke srovnání nabídek a možností a přístupů jednotlivých klubů k jejich klientům. Shrnutí odpovědí jednotlivých vedoucích jsou uvedeny v dalším textu, přičemž současně dochází k porovnání těchto odpovědí.

3.5.1 Pokládané otázky a odpovědi

Otázka číslo 1 - Pro koho je Váš klub?

Všichni vedoucí z jednotlivých zkoumaných klubů se v této otázce shodli, že předmětné kluby jsou určeny dětem se sociálním znevýhodněním, které jsou ohroženy sociálním vyloučením, neboť žijí ve znevýhodněném prostředí. Rovněž všechny tři kluby navštěvují i děti azylantů nebo Rómové.

Pokud jde o věkové rozložení klientů, klub Balón je určen pro děti od 8 do 15 let, klub Atom pro děti a mládež od 6 do 20 let a klub Placka pro klienty od 6 do 15 let věku dítěte.

Otázka číslo 2 - Poslání klubu?

I v této otázce se respondenti shodli na základním cíli klubů, kterým je poskytovat sociálně znevýhodněným dětem různé výchovné, vzdělávací a aktivizační programy, v rámci nichž dochází k podpoře a rozvoji komunikačních a sociálních dovedností klientů, k rozvoji osobností dětí.

Otázka číslo 3 - Co vše Váš klub nabízí?

Z odpovědí respondentů vyplývá, že všechny kluby nabízí velmi podobné aktivity. Jedná se zejména o společenské hry, sportovní hry, využívání internetu, ale i činnosti, které rozvíjí motoriku dětí, například malování. Samozřejmostí je i odborná pomoc, pokud si o ni dítě zažádá. Klub Atom navíc pro děti a mládež pořádá výlety, besedy či veřejné vystoupení. Děti v klubu Balón se pro změnu mohou zúčastnit přespávání v klubu anebo v příměstských táborech. V případě všech třech klubů je dětem nabízeno doučování a pomoc se školními projekty.

Otázka číslo 4 - Jak oslovujete klienty – děti?

V této otázce se respondenti shodli, že nejvíce dětí přichází do klubů se svými vrstevníky. Výchovní poradci z klubu Atom a Placka oslovují děti rovněž v terénu, který se uskutečňuje jednou v týdnu. Klub Atom se dále obrací na výchovné poradce místních škol a pracovníky Odboru sociálně právní ochrany dětí, které pak jejich službu potencionálním zájemcům doporučí. Klub Balón oslovuje potencionální klienty zejména formou letáčků, na nichž jsou údaje o klubu.

Otázka číslo 5 - Odkud se klienti – děti dozvěděli o klubu?

Respondenti shodně uvedli, že informace o klubu děti získaly převážně od svých vrstevníků.

V případě klubu Atom a Placka respondenti shodně uvedli, že informace klienti získávají rovněž od terénních pracovníků.

Respondent z klubu Balón označil za informátory sociální úřady, na jejichž doporučení jsou děti do klubu odkazovány.

Otázka číslo 6 - Jak se klienti - děti zapojují do programu klubu? Je s tím problém?

Respondent z klubu Atom na tuto otázku uvedl, že využívání služeb je budováno na principu dobrovolnosti s tím, že program je pružný natolik, aby se přizpůsobil potřebám a zájmům dětí. Uvedl, že problémy se zapojením dětí do programů žádné nejsou. Atraktivitu programu potvrdil i respondent z klubu Balón, kde rovněž výchovní poradci nevnímají žádné větší problémy s dětmi při zapojení do volnočasových aktivit. V klubu Placka jsou naopak děti nuceny podřídít se danému programu, mohou si pouze vybrat nějaké činnosti v rámci daného programu. V případě, že klient v rámci programu svým chováním narušuje aktivity, je napomenut a případně je vykázán z aktivity.

Otázka číslo 7 - Jak s nimi pracujete, zohledňujete sociální znevýhodnění v práci?

Všichni respondenti shodně uvedli, že sociální znevýhodnění samozřejmě zohledňují, nejvíce tím, že poskytují služby zdarma.

Otázka číslo 8 - Víte z jakého prostředí děti – klienti přicházejí?

Všichni respondenti se v podstatě shodli na tom, že děti do klubů přicházejí ze špatného rodinného zázemí. V klubu Atom je rodina dítěte mapována dotazníkem rozpoznání člena cílové skupiny tak, aby byly efektivně zjištěny potřeby dítěte. Respondent z klubu Placka dále uvedl, že většinu svých klientů denně potkává na ulicích a v parcích, neboť se jedná o děti z blízkého okolí.

Otázka číslo 9 - Spolupracujete nějak s rodinou dítěte?

I v této otázce se respondenti shodli. Všechny kluby spolupracují s rodinami dětí jen minimálně, zaměřují se hlavně na děti, pouze v případě nutnosti kontaktují rodiče s navrženou možností řešení daného problému.

Otázka číslo 10 - Narazili jste někdy na nějaký problém s klientem - dítětem? Jak se taková situace řeší?

Respondenti se shodují, že v případě vzniklého problému, se situace ihned řeší s dítětem a vyvozují se případné důsledky či sankce. V klubu Atom se problémy řeší se spolupracovníky, v klubu Balón a Placka jsou případné problémy řešeny na poradách klubů a v klubu Balón rovněž dle „manuálu“ na řešení situací. Respondent z klubu Placka dále zmínil řešení problému dítěte přímo s terénním pracovníkem.

Otázka číslo 11 - Vyloučili jste už klienta – dítě z programu? Z jakého důvodu?

Na tuto otázku respondenti z Klubu Atom a Balón uvedli, že zkušenosti s vyloučením dítěte mají. Respondent z klubu Atom konkrétně sdělil, že byli nuceni minimálně 2 x ukončit poskytování služby pro závažné porušení pravidel služby, přičemž se jednalo o hrubé fyzické napadení jiného uživatele nebo distribuci nelegálních látek. Respondent za klub Balón uvádí, že děti byly vyloučeny z důvodů závažného porušení pravidel, která jsou jasně stanovená. Z klubu Placka zatím žádný z klientů vyloučen nebyl, v případě problému jsou děti vylučovány pouze z dané hodiny.

3.5.2 Vyhodnocení rozhovorů

Vyhodnocením výše uvedených rozhovorů s vedoucími pracovníky jednotlivých klubů je možno dospět k následujícím závěrům. Všechny kluby pracují převážně s dětmi, u nichž má sociální znevýhodnění původ v negativním rodinném zázemí, přičemž z vlastního sledování v průběhu provádění výzkumu bylo patrné, že velkou část klientů tvoří etnické menšiny, konkrétně Rómové. Klientům jednotlivých klubů jsou nabízeny obdobné volnočasové aktivity, v rámci nichž si děti osvojují různé návyky a zlepšují své dovednosti. Klienti do klubů nejčastěji přichází společně se svými vrstevníky a poměrně četně se zapojují do nabízených aktivit. S rodinami dětí je ve všech třech případech kontakt minimální, případné problémy jsou vesměs řešeny přímo s konkrétním dítětem.

SHRNUTÍ

Výzkumem bylo zjištěno, že v Plzni se na volnočasové aktivity sociálně znevýhodněných dětí specializuje hned několik organizací, přičemž většina těchto organizací jsou spolky. Některé z těchto spolků nabízí více aktivit pro více skupin obyvatel (např. Dobrovolnická Regionální Agentura Dora, regionální dobrovolnické centrum Totem apod.), některé z těchto organizací jsou výhradně zřízeny za účelem pomoci handicapovaným dětem, typicky např. FOD Plzeň, což je spolek zaměřující se na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným, opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem, přičemž svým klientům poskytuje poradenskou a hmotnou pomoc, a to jak náhradním i potřebným vlastním rodinám s dětmi, dále pořádá poradensko-relaxační pobyty, letní dětské tábory a jednodenní akce pro pěstounské a osvojitelské rodiny. Provozuje zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc Klokánek.

Pro volnočasové aktivity dětí a mládeže převážně romského původu ze sociálně vyloučených lokalit byl vytvořen spolek Blízký souseď, o.s., jehož krédem je „pomáhat dětem, být dětmi, aby z nich vyrostli lepší dospělí“. Tento spolek vyvíjí úsilí k rozvoji a zapojení romských dětí do společnosti.

Neméně významným subjektem působícím mimo jiné v Plzni, jehož posláním je přispívat k rozvoji dětí, mládeže a rodin sociálně znevýhodněných, je Salesiánské středisko mládeže, organizované Salesiány, což je katolická kongregace, která působí ve více než stovce zemí. Jejím cílem je vytvořit pedagogický prostor pro děti, mládež a jejich rodiny s nabídkou nejrůznějších aktivit odpovídajících různorodým zájmům a potřebám jejich klientů. Tato organizace vytvořila několik programů pro různé kategorie dětí včetně dětí sociálně znevýhodněných, z těchto programů je možno zmínit např. vytvoření klubu Balón, o němž bude pojednáno blíže v rámci této kapitoly, nebo vytvoření nízkoprahového klubu Vzducholod' určeného pro sociálně znevýhodněné děti ve věku 15 až 26 let.

Dalším z významných poskytovatelů sociálních služeb v oblasti volnočasových aktivit pro sociálně znevýhodněné děti je Diakonie Západ, která již více než 20 let poskytuje sociální a duchovenské služby v západočeském regionu v oblasti péče a prevence. Diakonie Západ je střediskem Diakonie Českobratrské církve evangelické jako největšího poskytovatele sociálních služeb v České republice. Tato organizace mimo spousty jiných aktivit rovněž založila několik klubů pro děti a mládež, z nichž Klub Atom působící přímo v Plzni je rovněž předmětem dalšího výzkumu.

V neposlední řadě je nutno zmínit rovněž SPOLEČNOST TADY A TEĎ, o. p. s., která byla založena s cílem napomáhat sociálně vyloučeným jednotlivcům a rodinám v přístupu ke společenským zdrojům a příležitostem. Tato organizace se zaměřuje především na osoby nízko-kvalifikované, dlouhodobě nezaměstnané a zpravidla i etnicky stigmatizované nebo jazykově znevýhodněné. V rámci této organizace byl pro tuto práci vybrán Klub Placka, který je předmětem dalšího výzkumu.

Předkládaná bakalářská práce, jejímž cílem bylo zmapování možností sociálně handicapovaných dětí provozovat volnočasové aktivity, konkrétně v městě Plzni, pak jasně ukazuje, že organizované trávení volného času v zařízeních, která se na tyto činnosti specializují, je efektivní a smysluplné.

Dotazníkovým výzkumem provedeným ve 3 plzeňských klubech bylo souhrnně zjištěno, že klienti těchto klubů ve věku sedmi až patnácti let vesměs činnosti klubu vítají, neboť klub jim nabízí velké množství různých volnočasových aktivit a také jim často pomáhá s přípravou školních projektů a doučováním. Dále bylo zjištěno, že většina dotázaných dětí nejčastěji tráví svůj volný čas s kamarády, sportem nebo sledováním televizoru. Téměř všechny dotazované děti pak byly současně schopny i naformulovat, jak si představují správné trávení volného času, kdy dominující odpovědí bylo trávení volného času s kamarády.

Z odpovědí na dotazy položené vedoucím pracovníkům jednotlivých klubů, pak zcela jednoznačně vyplynulo, že kluby navštěvují zejména děti ze sociálně slabých poměrů, které nejčastěji přichází do klubu se svými vrstevníky, případně jsou oslovováni přímo jednotlivými pracovníky, formou letáků anebo odkázáním na klub orgány péče o dítě. Bylo zjištěno, že tyto děti jsou schopny bez větších problémů se zapojit do pedagogicky řízených volnočasových aktivit, že vyhledávají u pracovníků klubů pomoc i s přípravou do škol apod.

Na základě takto provedeného výzkumu je možno konstatovat, že organizované trávení volného času v klubovém prostředí je pro sociálně handicapované děti přínosné. Výzkum ukázal, že děti činnost klubů vnímají velice pozitivně, neboť klub se pro ně stává dostupnou možností realizace nejrůznějších volnočasových aktivit (her, malování, zpívání, sportu, atd.), nezdídko pomocníkem při realizaci školních úkolů a při doučování a v neposlední řadě oporou při řešení problémů. Tuto skutečnost pak potvrzují z opačné strany i pracovníci těchto klubů.

Tento přístup k trávení volného času tak jednoznačně nabízí i sociálně znevýhodněným dětem prožít aktivní život v kolektivním prostředí.

ZÁVĚR

Trávení volného času pro většinu společnosti znamená věnování se činnostem, jež jsou pro každého konkrétního jednotlivce oblíbené. Jedná se o činnosti, které si přejeme vyzkoušet a dělat, aktivity, které nás baví a naplňují nás. Výběr volnočasových aktivit je tak určen jednak našimi schopnostmi je realizovat, ale rovněž i našimi možnostmi je realizovat.

A právě možnosti realizovat své volnočasové aktivity nemají všichni stejné. Dospělí jedinci jsou většinou schopni najít si alternativní volnočasové aktivity, které odpovídají jejich možnostem. Ovšem zejména děti se často srovnávají nebo jsou srovnávány se svými vrstevníky, a pokud některé z nich z různých důvodů nemohou trávit volný čas obdobným způsobem jako jejich kamarádi a spolužáci a jejich mnohdy rodinné zázemí je naprosto nulové, odrazí se tyto skutečnosti ve vnímání těchto dětí ze strany ostatních. Děti, které jsou sociálně handicapované, ať již z důvodů jazykových bariér, národnostních rozdílů nebo z důvodu tíživých sociálních poměrů v rodině dítěte, jsou často dětmi stranícími se společnosti, špatně se adaptujícími, majícími problémy s komunikací a posléze i s chováním.

Z těchto důvodů je nezbytné začlenit i sociálně znevýhodněné děti do společnosti a tyto „odlišnosti“ sociálně handicapovaných dětí eliminovat, což se může dít právě prostřednictvím subjektů zajišťujících pro takové děti nejrůznější volnočasové aktivity, které současně finančně nezatíží rozpočty rodin dětí.

RESUMÉ

Cílem této bakalářské práce je zmapování možností sociálně znevýhodněných dětí účastnit se volnočasových aktivit v městě Plzni a zjištění subjektů, které se na tuto činnost specializují. Práce je rozdělena do teoretické a výzkumné části, přičemž úvod práce je věnován pojmosloví, charakteristice volného času a stručnému nástinu historického vývoje pojmu volný čas. Dále jsou v rámci úvodních kapitol zmíněny funkce a význam volného času a dále obecně rozvedeny některé ze subjektů, které jsou zřizovány nebo slouží právě pro volnočasové aktivity dětí. Další kapitola práce se již zabývá sociálně znevýhodněnými jedinci, které definuje, opětovně uvádí několik pojmů s touto problematikou spojených a zaměřuje se na některé konkrétní typy sociálního znevýhodnění. V rámci této kapitoly jsou tak stručně zmíněny etnické menšiny, kdy mezi nejpočetnější menšinu v Čechách patří bezesporu Romové, děti azylantů a rovněž týrané děti, které je nutno rovněž považovat za sociálně znevýhodněné. Poté již následuje samotná výzkumná část, v níž bylo zjišťováno, které konkrétní subjekty v městě Plzni jsou poskytovateli těchto volnočasových aktivit pro sociálně handicapované děti. Po základním a demonstrativním výčtu některých organizací včetně uvedení jejich základních charakteristik byla další část výzkumu směřována do celkem 3 klubů, které byly zřízeny v místě významnými poskytovateli sociálních služeb. V těchto třech klubech byl následně prováděn výzkum formou dotazníků a rozhovorů, z nichž vyplynulo, že klubové aktivity jsou obecně vnímány ze stran jejich klientů pozitivně, což následně potvrdily i odpovědi jednotlivých pracovníků klubů. Veškerá jednotlivá zjištění byla promítnuta do grafického zpracování a v závěru práce shrnuta.

SUMMARY

The main aims of this bachelor theses were to survey the possibilities of socially disadvantaged children to take part in free time activities in Pilsen and to find organisations which are specialised in these activities.

The theses is split to the theoretical and research part. There are the terms, characteristics of the free time and a brief history of the term free time in the introduction. The functions and connotation of free time as well as the description of some organisations which are founded or tend to do free time activities for children are described in first chapters. Next chapters are dedicated to socially disadvantaged people. There are the definitions of socially disadvantaged people, some terms dedicated to that issue and some concrete types of social disadvantage are described there as well. You can find there some information about ethnic minorities. The most numerous ethnic minority in the Czech Republic is the Romany community, next there are children of the people in asylum and the abused children which have to be considered as socially disadvantaged too.

In the research part of the theses there was founded out which concrete organisations in Pilsen are providers of free time activities for socially disadvantaged children. Some compendium of primary organisations and their characteristics are presented in the beginning and the next part of research is directed to three clubs for children which were established by important providers of social services in Pilsen. There was made the research using methods like questionnaire and interview with clients of clubs. The main finding was that the club activities are perceived positively by the clients which was validated by the answers from club employees afterwards. Each of findings were graphically elaborated and summarised in the end of the theses.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1995, 245 s. ISBN 80-716-9192-5.
2. FISCHER, Slavomil, Jiří ŠKODA. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha, 2008. ISBN 80-738-7014-2.
3. FILIPCOVÁ, Blanka: Volný čas in Malý sociologický slovník, Svoboda, Praha 1970
4. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.
5. HANUŠOVÁ, J. *Násilí na dětech- syndrom CAN*. Vzdělávací institut ochrany dětí: Praha, 2006. ISBN:80-86991-78-4.
6. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 407 s. ISBN 978-802-6202-196.
7. HIRIGOYEN, Marie-France. *Psychické násilí v rodině a v zaměstnání*. Vyd. 1. Překlad Abigail Kozlíková. Praha: Academia, 2002, 229 s. ISBN 80-200-0994-9.
8. KOCUROVÁ, M. a kol. *Speciální pedagogika pro pomáhající profese*. Plzeň: ZČU 2002. 209s. ISBN 80-7082-844-7.
9. KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 192 s. ISBN 978-802-4737-102.
10. *Koncepce včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí*. MŠMT [online] 2014 [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/PDF/INtextkoncepcevcasnepece.pdf>
11. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, 124 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-901-4247-8.
12. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 192 s. ISBN 80-717-8549-0.
13. NOVOSAD, Libor. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním: základy a předpoklady dobré poradenské praxe*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 269 s. ISBN 978-807-3675-097.

14. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 229 s. ISBN 80-7178-295-5.
15. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, 231 s. ISBN 80-7178-711-6.
16. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008, 221 s. ISBN 978-80-7367-423-6.
17. PRŮCHA, Jan. *Pedagogická encyklopedie*. 1. Praha: Portál, 2009. 936 s. ISBN 978-80-7367-546-2.
18. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Odeon, 1995, str. 255.
19. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
20. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 184 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
21. SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 160 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4717-333.
22. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 351 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-736-7002-X.
23. ŠVIGOVÁ, Milada: *Volný čas a my*, Svobodné slovo, Praha 1967
24. Tiskové zprávy: Počty týraných a zneužívaných dětí v ČR jsou stále vyšší. *Naše dítě* [online]. 2013 [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: http://www.nasedite.cz/cs/nadace_a_media/tiskove_zpravy_2012/359-pocty_tyranych_a_zneužívanych_deti_v_cr_jsou_stale_vyšši
25. TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 366 s. ISBN 978-807-3678-685.
26. Uznávané národnostní menšiny. *Multikultura* [online]. 2011 [cit. 2014-06-20]. Dostupné z: http://www.multikulturazlin.cz/o.php?o=narodnostni_mensiny---uznavane_narodnostni_mensiny

27. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.
28. VANÍČKOVÁ, E. *Interpersonální násilí na dětech*. 1. Praha : [s.n.], 2009. 39 s. ISBN 978-80-7440-001-8.
29. Velký sociologický slovník, Karolinum, Praha 1996
30. Zákon č. 273/2001 Sb., menšinový zákon
31. Zanedbávání. *Dětské krizové centrum* [online]. 2012 [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://www.ditekrize.cz/zanedbavani-0>

PŘÍLOHY

1. Vzor dotazníku
2. Vzor rozhovoru

DOTAZNÍK

Jmenuji se Lucie Stará a chtěla bych Tě požádat o vyplnění několika otázek k mé bakalářské práci Nabídka volnočasových aktivit pro děti se sociálním znevýhodněním v Plzni. Dotazník je zcela anonymní, tudíž se nikdo nedozví Tvé odpovědi. Slouží jako podklad k mé práci. Předem děkuji za vyplnění dotazníku.

1. Jsi holka, kluk? Zakroužkuj svoji odpověď.

KLUK

HOLKA

2. Kolik Ti je let?

.....

3. Jak si se dozvěděl(a) o klubu? Zakroužkuj svoji odpověď, může být i více variant.

VE ŠKOLE OD KAMARÁDŮ NA INTERNETU NA LETÁKÁCH

JINAK

.....
.....
.....
.....
.....

4. Proč chodíš do klubu? Vypiš, co Tě napadne.

.....
.....
.....

.....
.....
5. Co se Ti v klubu líbí? Vypiš, co Tě napadne.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

6. Co se Ti v klubu nelíbí? Vypiš, co Tě napadne.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

7. Víš, co všechno klub nabízí? Co zde můžeš dělat? Vypiš, co tě napadne.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

8. Pomáhá Ti ve škole něco, co si viděl nebo zkusil v klubu? Zakroužkuj svoji odpověď.

ANO

NE

9. Pokud ano, tak co to je a jak? Vypiš, co tě napadne.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

10. Měl si nějaký problém v klubu? Zakroužkuj svoji odpověď.

ANO NE

11. Pokud ano, o co se jednalo a jak se to vyřešilo? Vypiš, co tě napadne.

.....
.....
.....
.....
.....

12. Jak jinak trávíš svůj volný čas, když nejsi v klubu? Zakroužkuj svoji odpověď,
může být i více variant.

KOUKÁM NA TELEVIZI

ČTU SI

POMÁHÁM RODIČŮM S DOMÁCÍMI PRACEMI

POTULUJI SE VENKU SÁM

POTULUJI SE VENKU S KAMARÁDY

UČÍM SE

CHODÍM NA DOUČOVÁNÍ

CHODÍM NA KROUŽEK

JSEM NA POČÍTAČI

SPORTUJI

JINÉ.....

.....

.....

- 13.** Jak by podle Tebe měl vypadat správně strávený volný čas? Zakroužkuj svoji odpověď, může být i více variant.

RELAXOVAT

BÝT S KAMARÁDY

SPORTOVAT

ČÍST SI

UČIT S

SLEDOVÁNÍ TELEVIZE

ROZHOVOR PRO VEDOUCÍ KLUBŮ

1. Pro koho je Váš klub?
2. Poslání klubu?
3. Co vše Váš klub nabízí?
4. Jak oslovujete klienty – děti?
5. Odkud se klienti – děti dozvěděli o klubu?
6. Jak se klienti - děti zapojují do programu klubu? Je s tím problém?
7. Jak s nimi pracujete, zohledňujete sociální znevýhodnění v práci?
8. Víte z jakého prostředí děti – klienti přicházejí?
9. Spolupracujete nějak s rodinou dítěte?
10. Narazili jste někdy na nějaký problém s klientem - dítětem? Jak se taková situace řeší?
11. Vyloučili jste už klienta – dítě z programu? Z jakého důvodu?